

Hacı Sinân Efendi'nin Şurûtu's-Salât Manzumesi

Hacı Sinân Efendi's Şurutu's-Salat Poetry

Mehmet Güler¹

ÖZET

Hayatın pek çok yönüyle ilgili bilgi ve malzeme bulabileceğimiz klasik Türk edebiyatı, milletimizin dinî ve ruhî cephesiyle alakalı olarak da oldukça zengin bir birikime sahiptir. Edebî eserlerimizi incelediğimizde muhtevalarında İslam dininin gerek inanç gerekse ibadet uygulamalarına ilişkin pek çok hususu barındırdıkları görülmektedir. Dahası müellif ve şairlerimiz tarafından kaleme alınmış farklı dinî mevzulara ait çok sayıda müstakil eserin mevcut olduğu da bilinen bir gerçektir. Bu makalede de klasik Türk edebiyatı döneminde müstakilen kaleme alınmış manzum bir dinî eserden bahsedilecektir. Şimdilik bilinen nüshalarındaki bilgilere göre eserin “Kitâb-ı Şurûtu's-Salât” ve “Şurûtu's-Salât” olmak üzere iki şekilde isimlendirildiği görülmektedir. Daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan bu manzume, Hacı Sinân Efendi adlı bir kişiye aittir. Kaynaklarda kendisine ve eserine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmayan Hacı Sinan Efendi'nin, hayatı hakkında bilgi edinmek için manzummesine müracaat edilmiştir. Bunun neticesinde manzumenin özellikle “sebeb-i nazm” başlığı altında yer alan beyitlerinde, şairin hayatı hakkında önemli bilgilere ulaşılmıştır. Bu kısımda şairin bizzat kendisi tarafından verilen bilgiler; onun hayatı, mesleği ve ailesi hakkında ilk elden malumat sahibi olmamızı sağlamıştır. Çalışma; şairin hal tercümesine dair araştırmalarımızın dışında, eserin muhteva ve şekil özelliklerine dair incelemelerimizi ve bunların yanı sıra iki nüshanın karşılaştırılması yoluyla hazırladığımız transkripsiyonlu metin çevirisini ihtiva etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, divan şiiri, manzum şurutu's-salât, namaz şiirleri, Hacı Sinân Efendi

ABSTRACT

Classical Turkish literature, which contains information and materials about many aspects of life, also offers rich knowledge related to Turkish people's religious and spiritual aspects. Too, examination of classical Turkish literary works reveals that they have much content about both Islamic faith itself and worship practices. Moreover, as we know, authors and poets have written numerous independent works on various religious subjects. This article analyzes a poetic religious work written independently during the classical Turkish literature period. According to information in currently-extant manuscripts, the work has two titles, “Kitâb-ı Şurûtu's-Salât” and “Şurûtu's-Salât.” This poem, which has not been previously studied, was written by Hacı Sinân Efendi. Hacı Sinân Efendi's poem was consulted to learn about his life because no sources contain information about him or his work. However, couplets under the section title “Şurûtu's-Salat” contain information provided by the poet himself about his life, his profession, and his family. Besides our research on the poet's biography, this study contains reviews on the work's content and form, along with a transcribed translation prepared by comparing two copies.

Keywords: Classical Turkish literature, divan poetry, *Shurut al Salat*, prayer poems, Hacı Sinân Efendi

¹Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tokat, Türkiye

ORCID: M.G. 0000-0002-0498-775X

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Mehmet Güler,
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tokat, Türkiye
E-mail: mehmet.guler@gop.edu.tr

Başvuru/Submitted: 16.04.2021
Revizyon Talebi/Revision Requested: 21.05.2021
Son Revizyon/Last Revision Received: 26.05.2021
Kabul/Accepted: 12.09.2021
Online Yayın/Published Online: 30.09.2021

Atf/Citation:

Güler, M. (2021). Hacı Sinân Efendi'nin Şurûtu's-Salât manzumesi. *TUDED*, 61(2), 647-688.
<https://doi.org/10.26650/TUDED2021-917284>

EXTENDED ABSTRACT

The word “*salat*” is of Arabic origin, with dictionary meanings of praying, worshipping, asking for mercy and forgiveness, and begging. As a term, it refers to bodily worship consisting of certain actions and words, starting with *takbir* and ending with greetings. The worship is obligatorily performed by Muslims five times a day. Having great importance in Islam and obligatory for every Muslim, it is known in Turkish as “*namaz*,” a word of Persian origin.

In classical Turkish literature, the analyzed poem “*Kitâb-ı Şurûtü's-Salat*,” or “*Şurûtü's-Salat*,” is an example of the genre *şurûtü's-salat*, which is an Arabic phrase meaning “conditions of prayer.” As the expression indicates, such poems mention conditions that must be followed while praying. However, when examining multiple *şurûtü's-salat* works, we find that most mention not only conditions of prayer but also ablution and *ghusl*. Such poems’ organization or arrangement consists of individual titles according to *fiqh*-style terms, such as first prayer subjects, then ablution and *ghusl*, *fard*, *wajib*, *sunnah*, and *makruh*. Many of these poems, understood as didactic, are found in libraries.

The poet’s name, Hacı Sinân Efendi is contained in manuscript records archived in the Nuruosmaniye Manuscript Library, abbreviated with the letter A and archived at <http://www.yazmalar.gov.tr/> with fixture number 34 Nk 59/4. The record clearly states the poet’s name in the title written in red ink at this copy’s arrival: “*Kitâb-ı Şurûtü's-Salât Tercüme-i El-Hâcî Sinân Efendi Rahmetullahi 'Aleyh Rahmeten Vâsi 'aten*.” In addition, the poet mentions his own name in the following couplet, which is under the section title “*Sebeb-i Nazm*” of the A copy, marked as number 8 in the text: *İşbu bî-cân-ı za 'if ü nâtivân / Bende-i merdân-ı Hak Hâcî Sinân*.

Although we carefully consulted many hard-copy and electronic biographical resources, library catalogs, and databases, none contained any information about Hacı Sinân Efendi or his work. Thus, we can presently obtain biographical information only from his poem that contains some information under the section title “*Sebeb-i Nazm*” about the poet’s family, his profession, and his life.

Following tradition, the first five couplets mention praise (*hamdele*) of God, *salat* (*salvele*) to the Prophet Muhammad, greetings and prayers to the family of the Prophet Muhammad and his companions, and a request for prayer from readers for the poet himself. After this introduction comes the title “*Sebeb-i Nazm*” and in this section —as detailed in the relevant chapter— the poet provides information about himself, his family, and his profession. He also mentions reasons for writing the poem. After this comes the section title “*Erkânü'l-Islam*” under which the five pillars of Islam are mentioned. The subsequent section “*Fi't-Tergîb ve't-Tarhîb*,” states that those who perform prayers will attain the approval of God and their sins will be forgiven, and those who do not will fall into disgrace, and their place will be in Hell. Later is the section “*Shurutus-Salat*,” and after that, the poem’s main subjects, *namaz*, ablution, and *ghusl* are explained under separate titles. After these issues are explained in order according to such *fiqh* principles as *fard*, *wajib*, *sunnah*, and *makruh*, the poem ends with the section “*Hâtimetü'l-Kitâb*.”

GİRİŞ

Salât kelimesi, sözlüklerde “dua etmek, ibadet etmek, rahmet ve bağışlanma dilemek, yalvarmak”, gibi anlamları bulunan Arapça kökenli bir sözcüktür. Terim olarak bu kelime “tekbirle başlayıp selamla son bulan, belirli hareket ve sözlerden oluşan bedenî bir ibadeti ifade eder” (Yaşaroğlu, 2006, s. 350). İslam dininde çok büyük bir önemi olan ve inanan her Müslümanın yerine getirmesi farz olan bu ibadet, Türkçede daha çok Farsça kökenli bir sözcük olan namaz kelimesi ile bilinmektedir.

İncelemesini yaptığımız “Kitâb-ı Şurûtü’s-Salât” veya “Şurûtü’s-Salât” adlı bu manzume, Hacı Sinan Efendi tarafından kaleme alınmış bir eserdir. Manzumenin, literatürde “şurutü’s-salatlar” olarak bilinen türe ait bir örnek olduğu görülmektedir. Şurutü’s-salat ibaresi Arapça bir tamlama olup “namazın şartları” anlamına gelmektedir. Bu ifadeden de açıkça anlaşılacağı üzere bu tür eserlerde namaz ibadetinin ifa edilmesi sırasında uyulması gereken şartlardan bahsedilmektedir. Fakat şurutü’s-salat türündeki eserleri incelediğimizde bu eserlerin pek çoğunda sadece namazın şartlarından değil bunun yanı sıra abdest ve gusülden de bahsedildiği fark edilmektedir. Tertip şekillerine bakıldığında bu türdeki eserlerde genel olarak önce namaza sonrasında sırayla abdeste ve gusle ait mevzuların; farz, vacip, sünnet, mekruh gibi fıkıh usulü terimlerine göre müstakil başlıklar verilerek şiir formunda anlatıldığı görülür. Daha çok öğretici bir maksatla kaleme alındığı anlaşılan bu manzumelerin kütüphanelerde çok sayıda örneğine rastlanmaktadır.

1. Şairin Hayatı ve Eserin Yazılış Sebebi Hakkında Bilgiler

Manzumenin şairi ya da bir diğer ifadeyle nâzımı Hacı Sinan Efendi’dir. Bu isme A harfiyle kısaltma yaptığımız nüshanın kayıtlarında rastlanılmaktadır. Bu nüshasının ilk varağında kırmızı mürekkeple “*Kitâb-ı Şurûtü’s-Salât Tercüme-i El-Hâcî Sinân Efendi Rahmetullahi ‘Aleyh Rahmeten Vâsi’aten*” şeklinde yazılmış olan başlıkta da yazar isminin açıkça ifade edildiği görülür. Ayrıca yine A nüshanın “sebeb-i nazm” başlıklı bölümü altında bulunan ve metin kısmında 8 numara ile gösterdiğimiz şu beyitte de şair kendi ismini zikretmiştir:

İşbu bî-cân-ı za’îf ü nâtüvân
Bende-i merdân-ı Hak Hâcî Sinân (8)

Hacı Sinan Efendi hakkında bilgi edinmek için manzumeye tekrar müracaat edildiğinde “sebeb-i nazm” başlığı altında şairin hayatı hakkında bazı bilgilerin mevcut olduğu görülür. Bu bölümde Hacı Sinan Efendi’nin kendisi, ailesi, mesleği ve hayatı hakkında verdiği birtakım bilgiler şunlardır:

Bir zamanlar gayret göstererek mevleviyet payesine eriştim ve mevali/kadı olarak görev yaptım. Emeğimi esirgemedim tüm gayretimle cahillere güzel söz söylemeye çalıştım. Sonunda anladım ki yaptığım bu iş boş bir sevda, baş ağrısı ve beyhude yere uğraşmak imiş. Mevki makam insanın helakine sebep olacak kadar tehlikeli iken

akıllı olan kişi bu yolda nasıl devam edebilir. (Nihayet) Hâdî olan Allah'tan hidayet erişti ve o mecradan beni kurtardı. Hudâ-yı Zü'l-Celâl olan Allah'a hamd olsun ki bana o yolun niye doğru olmadığını gösterdi. Sonunda o koşuşturmadan emekli oldum ve o cihetten kaçarak uzaklaştım. Ardından fakr u kanaat yolunu seçerek Kankırı şehrinde yerleşmeye/durmaya karar verdim. Sonrasında fıkıh ve hadisle meşgul olmaya başladım ve evlenerek çoluk çocuğa karıştım. Allah bana birkaç erkek çocuk verdi onların eğitim ve öğretimi ile ilgilendim. Ömür bahçemde fidan gibi büyüyerek her biri yetişkinliğe yaklaştı. Bir de kız çocuklar/akranları içinde iftihar ettiğim yıldızı kutlu/talihli bir kızım oldu. Ona da bir zaman Kur'ân öğrettim ve o da süratle öğrenerek Kur'ân'ı okuyup hatmetti. Din ilmini bilmek erkek ve kadın her kişiye lazımdır. Özellikle abdest ve namazla ilgili durumları bilmek Müminler için gereklidir. İstedim ki o kızıma namaza ait durumları anlatıp öğreteyim. Tevazu ile Allah'a tevekkül edip o sırada bu nazmı yazmaya başladım. (Çünkü) o kızım bunu daima okusun ve benim için hep dua etsin (istedim). (Yine) Allah'ın emrine önem versin ve terk etmesin, beni de hayr ile anıp unutmasın (istedim). Ayrıca her kim (bu eserden) faydalanırsa bana hep dua etsinler (istedim). Ya Ganî (olan Allah); bu eseri okuyana, dinleyene, yazana lutfun ile rahmet et (bkz. -EK- Metin: 9-29 beyitler arası).

İsmindeki hacı ifadesi sebebiyle hac ibadetini ifa ettiğini düşündüğümüz Hacı Sinan Efendi'nin hayatı hakkında, manzumede bazı beyitlerden hareketle birtakım çıkarımlar yapmamız mümkündür. Beyitlerde yer alan bilgilere göre kendisinden güçsüz ve zayıf bir kişi olarak bahseden Hacı Sinan Efendi; bu ifadeleri bir tevazu göstergesi olarak mecazen kullanmış olabileceği gibi, kendi fiziki durumunu dile getirmek için de söylemiş olabilir. Ancak manzumeyi yazdığı sıralarda genç olmadığı anlaşılmakta olan yazarın; bu sözleri, yaşlılık sebebiyle oluşan gerçek fiziki güçsüzlüğünü dile getirmek için kullanmış olma ihtimali daha kuvvetli görünmektedir. Bir zamanlar mevali hizmetinde bulunduğunu ifade etmesi onun ilmiye sınıfına mensubiyetini ve müderrislikten sonraki ilmiye derecesi olan mevleviyet pâyesine kadar ulaşmış âlim bir kişi olduğunu göstermektedir. İşini yaparken çok da huzurlu olmadığı anlaşılan şairin, mesleğinden emekli olduğu için Allah'a hamd etmesi ve o meslekten kaçarcasına uzaklaştığını söylemesi dikkat çekicidir. Şair daha sonra fakr ve kanaat yolunu seçerek Kangırı yani bugünkü Çankırı iline yerleştiğini ifade etmiştir. Ancak bu bilgiden onun aslen Kangırlı/Çankırlı mı olduğuna yoksa bir müddet burada görev yaptığı için mi burada kalmayı tercih ettiğine veyahut daha öncesinde burada bulunmayıp sonradan mı yerleştiğine dair bir kanaat edinmemiz mümkün görünmemektedir. Kangırı/Çankırı'ya yerleştikten sonra fıkıh ve hadisle iştilal ettiğini söylemesi; onun emeklilik sonrası ilimle uğraştığını, belki de müderrislik yapmış olduğunu düşünmemize sebep olmaktadır. Sonrasında evlenip çoluk çocuğa karıştığını belirten Hacı Sinan Efendi, birkaç tane erkek ve bir de kız çocuk sahibi olduğunu, onların eğitim-öğretimiyle ilgilendiğini ve çocuklarının da yetişkinlik çağına yaklaştıklarını ifade etmiştir. Akranları arasında iftihar ettiği bir kız çocuğunun varlığından özellikle bahseden şair, kızına Kur'ân talim ettiğini ve onun da hızlıca öğrenerek Kur'ân'ı hatmettiğini belirtmiştir. Daha sonra dinî ilimlerin herkes tarafından bilinmesi gerektiğinden bilhassa abdest ve namazla

ilgili bilgileri bilmenin Müminler için gerekli olduğundan bahseden Hacı Sinan Efendi; bu bilgileri kızına anlatıp öğretmek için manzumeyi kaleme aldığını söylemiş ve hem kızından hem de eserden faydalanan diğer kişilerden dua isteğinde bulunmuştur.

Kendisi tarafından verilen bu bilgilerin dışında Hacı Sinan Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında yaptığımız araştırmalar ve bunun sonucunda tespit edilebilen bilgiler şu şekildedir:

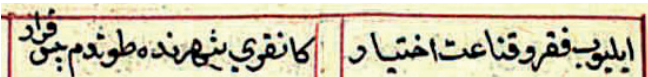
Hacı Sinan Efendi hakkında bilgi edinmek için gerek basılmış gerekse internet ortamında kullanıma sunulmuş pek çok biyografik kaynağa, kütüphane kataloglarına ve veri tabanlarına müracaat edilmiştir. Fakat kaynaklarda Hacı Sinan Efendi ve eserine dair herhangi bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Bunun yanı sıra birkaç akademik çalışmada Hacı Sinan Efendi isminin yer aldığı görülür. Bu çalışmalarda yer alan bilgiler şu şekildedir:

Sadık Yazar'ın, "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği" adlı doktora tezinde yaptığı tasnifte, fikhî ilimler başlığı altında "Hacı Sinân, Tercüme-i Şurûtu's-Salât" şeklinde, Sinan Efendi ve eserinin ismi de zikredilmiştir. Burada yer alan dipnotta -çalışmamızda A nüshası olarak adlandırdığımız- Nuruosmaniye Koleksiyonundaki nüshaya ait arşiv ve varak numaralarının verildiği görülmektedir. Ayrıca manzumenin yazılı tarihinin bilinmediği ve ilgili nüshada istinsah tarihinin de bulunmadığı belirtilmiştir (Yazar, 2011, s. 1097).

Sadık Yazar'a ait "Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercüme" başlıklı başka bir çalışmada ise Sinan Efendi ve eserinden yine bahsedildiği görülür. Bu defa daha farklı bir tasnif içerisine dahil edildiği fark edilen eserle ilgili olarak "Hacı Sinân Efendi, Şurûtu's-salât" başlığı altında şu bilgiler verilmiştir:

Birkaç nüshasına ulaşılabilen bu istihrâc türü manzûm tercüme, ismini Hacı Sinân olarak veren nâzımın kızı için kaleme aldığı bir ilmihâldir. Bir dönem mevâlî hizmetini ettiğini belirten nâzım, Ankara şehrinde karar kıldığı sırada Allah'ın kendisine bir kız bağışladığını, kızı büyüyünce ona temel dinî bilgileri öğretmek için bu eseri kaleme aldığını ifade etmektedir. Baş: Hamd-ı bî-had ol Hudâ-yı zü'l-celâle her zamân/K'eyledi mü'minlere dîn yolını vâzih ayân. (Yazar, 2014, s. 124)

Ayrıca bu bilgilerin hemen alt tarafında manzumenin iki nüshasına ait arşiv numaraları da verilmiştir. Ancak Yazar'ın, Hacı Sinân Efendi'nin "Ankara şehrinde karar kıldığına" dair verdiği bilgi hatalıdır. Zira şehir adının geçtiği bu beyit, sadece A nüshasında bulunmaktadır. Fakat burada geçen kelime de Ankara değildir. Sözü ettiğimiz beytin yazma eserde geçtiği asıl şekli ve doğru okunuşu aşağıda yer almaktadır:

Eyleyüp fakr u kanâ'at ihtiyâr
Kankırı şehrinde tutdum pes karâr (16)

Hacı Sinân Efendi'nin hayatı hakkında ortaya koymaya çalıştığımız bu bilgilerin ardından eser üzerinde yaptığımız diğer incelemelere yer verilecektir.

2. Eserin Tavsifine Dair Bilgiler

2.1. Eser Adı

Kütüphane kayıtlarında yer alan bilgilere bakıldığında; A nüshasında Fars dili kurallarına göre “Şurut-i Salat”, B nüshasında ise Arap dili kurallarına göre “Şurutü's-Salat” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Bunların yanı sıra A nüshasında cetvel içine alınmış ve kırmızı mürekkeple yazılmış olan “Kitâb-ı Şurûtü's-Salât Tercüme-i El-Hâcî Sinân Efendi Rahmetullahi ‘Aleyh Rahmeten Vâsi‘aten” şeklindeki başlıkta eser adı olarak “Kitâb-ı Şurûtü's-Salât” ibaresinin yer aldığı görülmekteyken, B nüshasındaki giriş kısmında ise kırmızı mürekkeple ve yazısı silik bir halde “Şurutü's-Salat” ibaresi bulunmaktadır. Ayrıca B nüshasının zahriye sayfasının üst köşesinde sonradan yazıldığı anlaşılan “Şurutü's-salat manzûm bi't-Türki” ibaresi mevcuttur.

Manzumeyi incelediğimizde şairin eseri için özel bir ad vermediği fark edilmektedir. Ancak Hacı Sinan Efendi'nin eserinden bahsetmek için bazı ifadeler kullanmış olduğu da görülmektedir. Manzumede yer alış şekillerine göre bu ifadeler şunlardır:

Dinle gel ey sâhib-i ‘ilm ü edeb	
Kim bu nazmı kılmağa n’oldı sebeb	(7)
Eyleyüp Hakka tevekkül bâ-huzû‘	
Eyledim bu nazma ol demde şürû‘	(25)
‘Özr [ü] taksîr ile bunı söyledim	
Bir du‘â için sana nazm eyledüm	(256)
Dahı kıl ana salât [u] hem selâm	
Bu kitâb olsun salât ile tamâm	(259)

Yukarıda belirtildiği üzere Sadık Yazar, bu manzume için tez çalışmasında “Tercüme-i Şurûtü's-Salât” ifadesini kullanmakta ve makale çalışmasında ise “istihrâc türü manzûm tercüme” olduğunu dile getirerek eserin tercüme olduğunu belirtmektedir. Yazar'ın bu kanaatini, manzumenin A nüshasındaki başlık kısmında yer alan “tercüme” kelimesi de teyit eder. Bununla birlikte pek çok manzum tercümede şairlerin, tercüme ettikleri eserin veya yazarının adını özellikle andıkları ve manzumelerinin tercüme olma hususunu dile getirdikleri de bilinmektedir. Ancak manzumeyi incelediğimizde ne A nüshasında ne de B nüshasında şair tarafından eserin telif ya da tercüme oluşuna dair herhangi bir bilgi verilmediği görülmekte ve dahası B nüshasında “tercüme” ifadesi de yer almamaktadır. Bu durumda bir tarafta “eser gerçekten bir tercüme midir”, tercüme ise “hangi eser veya eserler kaynak alınmıştır” soruları bilinmezliğini korurken diğer tarafta ise A nüshasındaki başlıkta yer alan “tercüme” kelimesinin müstensih tarafından eklenmiş olma ihtimali de bulunmaktadır.

2.2. Beyit Sayısı

Manzumede eserin beyit sayısına dair bir bilgi mevcut değildir. Kütüphane kayıtlarında ve her iki nüsha içerisinde de bu hususla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu sebeple manzumenin beyit sayısı hakkında sadece eldeki nüshaların incelenmesi suretiyle bilgi edinmek mümkün gözükmemektedir. Buna göre A nüshasına baktığımızda 259 beyit bulunduğu görülür. Ancak bu nüshada -metin kısmında 94 numara ile gösterdiğimiz- şu beyit alt alta iki defa yazılmıştır. Bu sebeple A nüshasındaki beyit sayısı toplamda 258'dir.

Sünnetim terk eyleyen sevmez beni
Sevgüsinden ırma bizi yâ Ganî (94)

B nüshasında ise 223 adet beyit bulunmaktadır. Fakat B nüshasında özellikle ilk bölümlerde, beyitlerin çok karışık bir halde buldukları görülmekte ve farklı başlıklar altına o bölümlerle ilgisi olmayan beyitlerin yazılmış olduğu fark edilmektedir. Ayrıca istinsah hatası olduğunu düşündüğümüz bu nüshada birçok beytin hiç yazılmamış olduğu ve bazı beyitlerin de sırasının karıştırıldığı görülmektedir. Yine manzume metninde 30 ve 227 rakamlarıyla numaralandırdığımız iki beytin, bu nüshadaki farklı yerlerde ikişer defa yazılmış olduğu da tespit edilmiştir. Bununla birlikte metinde 129 numara ile gösterdiğimiz şu beyit ise sadece B nüshasında bulunmaktadır.

İztırârî öksürürsen nesne yok
Anı dahî ref' kıl kâsd eyle çok (129)

Neticede A nüshasındaki 258 beyte, B nüshasında bulunan bu 1 beyit de eklenince manzumenin toplam beyit sayısı 259 olmaktadır.

2.3. Yazılış Tarihi

Kütüphane kayıtlarına bakıldığında A nüshasında yazılış tarihi bilgisinin boş bırakılmış olduğu görülür. Zira bu nüshayı incelediğimizde beyitler arasında tarihe dair herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi nüshanın ferağ kaydının olmadığı da fark edilir. Ancak farklı eserler barındıran bir mecmuanın içerisinde bulunan bu nüshanın, zahriye olarak değerlendirebileceğimiz sayfasında yer alan vakıf kayıtlarındaki birtakım isimler dolayısıyla nüshanın vakfedildiği tarihe dair bazı bilgiler edinmek mümkündür. Burada yer alan Arapça metinde geçen “El-Hac İbrâhîm Hanîf el-Müfettiş bavkâfû'l-Haremeyni'l-Mahremeyn” ibaresinden, eserin meşhur Osmanlı alimlerinden İbrahim Hanif Efendi tarafından vakfedildiğini öğrenmekteyiz. Yine bu metinde “‘Osmân Hân ibnû's-Sultân Mustafâ Hân”ın adı zikredilerek onun için dua edilmesinden hareketle de bu vakfetme işinin III. Osman zamanında yapıldığı anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere III. Osman'ın saltanatı 1754-1757 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu sebeple eserin bu 3 yıl içerisinde vakfedildiği anlaşılmaktadır. Yaptığımız araştırmalarda da İbrahim Hanif Efendi'nin teftiş göreviyle Haremeyn'e gittiği fark edilmektedir (Akpınar, 1997, s. 39).

B nüshasının kütüphane kayıtlarında ise yayın tarihi ibaresinin karşısında 1168 rakamı yazılmıştır. Bu nüshayı incelediğimizde metnin sonunda manzumeden bağımsız olarak bitiş ifade eden birkaç mısra yazılmaya çalışıldığı ama onların da tamamlanmadığı fark edilmektedir. Bu mısra denemeleri ve onların hemen altında bulunan tarih ibaresi ise şöyledir:

Bunu yazdım çekerim elem bihamdillah deyü
 Bunu yazdım kala yâdgâr gidem
 Silerim kalem
 Cihândan kala rûzgâr
 Târih sene 1168 (B: 9b)

Hicri olarak 1168, Miladi olarak 1754-55 senelerini karşılayan bu tarih ibaresinin, eserin yazılış tarihi mi yoksa istinsah tarihi mi olduğu bilinmemektedir. Fakat eldeki nüshalardan hareketle A nüshasında tarih bulunmayıp sadece 1754-1757 (Hicri 1167-1171) tarihleri arasında vakfedildiği anlaşılmaktadır. B nüshası ise eksik ve hatalı olarak kopya edilmiş bir istinsah nüshası olup üzerindeki 1168 tarihinin de eserin istinsah tarihini gösterdiği fark edilmektedir. Dolayısıyla eserin yazılış tarihinin ne zaman olduğunu net olarak söylemek şimdilik mümkün değildir.

2.4. Eserin Nüshaları

Şu an için tespit edebildiğimiz kadarıyla esere ait iki nüsha mevcuttur. Çalışmamızda bu nüshalara, -müracaat ettiğimizde kolaylık sağlaması için- A ve B olarak ad verilmiştir. Temin ettiğimiz ve tenkitli metin tesisinde kullandığımız bu iki nüshaya ait bilgiler şunlardır:

A nüshası; Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesinin, -yine aynı addaki- Nuruosmaniye Koleksiyonunda bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına ait “www.yazmalar.gov.tr” adlı internet sitesinde 34 Nk 59/4 arşiv numarası altında “Şurut-i salat” adıyla kayıtlıdır. Bu nüsha; içerisinde birincisi (34 Nk 59/1) “Tecvid”, ikincisi (34 Nk 59/2) “Tecvid”, üçüncüsü (34 Nk 59/3) “Cevahir-i İslâm” ve beşincisi (34 Nk 59/5) “Tecvid” adlarıyla kayıtlı Türkçe mensur eserlerin yer aldığı bir mecmuanın dördüncü sırasında yer almaktadır. Kırmızı cetvelli olan nüsha 7 varaktan oluşmaktadır. Satır sayısı 19, sütun sayısı 2 olarak tertip edilmiştir. Konu başlıkları da kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Manzumenin yazılı olduğu varaklarda sayfa numaraları mevcut olmamasına rağmen kütüphane kayıtlarında eserin 40-47 numaralı yapraklarda bulunduğu belirtilmiştir. (Ancak biz metin tesisinde A nüshasının ilk sayfasını, -bu manzumenin mecmuadaki diğer eserlerden bağımsız olması sebebiyle- 1b numarasıyla başlatmayı tercih ettik.) Kütüphane kayıtlarında müstensih adı, telif tarihi ve istinsah tarihiyle ilgili bilgileri ihtiva eden kısımların boş bırakıldığı görülmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi aslında 259 beyit ihtiva eden bu nüshada, metin kısmında 94 numara ile gösterdiğimiz bir beytin alt alta iki defa yazılmış olmasından dolayı 258 beyit bulunduğu anlaşılmaktadır.

B nüshası; Süleymaniye Kütüphanesinin Halet Efendi İlavesi bölümünde bulunmakta olup 00128 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Kütüphane kayıtlarında “Halet Efendi Eki bölümü;

Tünel'de bulunan Galata Mevlevihanesi avlusundaki Halet Efendi Kütüphanesi'nden, 1927 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.” şeklinde bir ilinti notu yer almaktadır. Cetvelsiz olan nüsha, 9 varaktan oluşmaktadır. Satır sayısı 15, sütun sayısı ise 2 olarak tertip edilmiştir. İlk varakta Galata Mevlevihanesinin mührü bulunmaktadır. Nüshada 9 numaralı varak dışında sayfa numarası yazılı değildir. Manzume içerisindeki bazı başlık ve beyitlerin üst kısımları kırmızı mürekkeple çizilmiş ve bazı kelimelerin altlarına da -içerikle bağlantılı olarak- yine kırmızı mürekkeple Arapça rakamlar yazılmıştır. Kayıtlarda “yayın tarihi” kısmında 1168 rakamı yer alırken müstensih adı ve istinsah tarihiyle ilgili bilgilerin mevcut olmadığı görülmektedir. Bu nüsha 223 adet beyit ihtiva etmesine rağmen metin kısmında 30 (1b varağında 5. ve 11. sırada yazılı) ve 227 (2b varacağının en sonunda ve 9a varacağının en üstünde yazılı) rakamlarıyla numaralandırdığımız iki beytin farklı yerlerde ikişer defa yazılmış olması sebebiyle bu sayı 221'e düşmektedir.

3. Eserin Şekil ve Muhtevasına Dair Bilgiler

3.1. Şekil Özellikleri

3.1.1. Nazım Şekli

Eserin giriş kısmında bulunan ilk beş beyitteki kafiye sisteminin aa, ba, ca, da ... şeklinde tertip edildiği görülmekte ve bu beyitlerin gazel/kaside nazım şekillerinde olduğu gibi kafiyelendikleri anlaşılmaktadır. Sonrasında gelen “Sebeb-i nazm” başlıklı bölüm altındaki 6-29 rakamları arasında yer alan 24 beyitteki kafiye şeması ise aa, bb, cc, dd ... şeklinde olup bu beyitler mesnevi nazım şekli tipinde kafiyelenmiştir. Bunların ardından gelen “Erkânü'l-İslâm” başlığı altındaki 30-35 numaraları arasındaki 5 beyitte, kafiye sisteminin tekrar aa, ba, ca, da ... şekline döndüğü ve bu kısmın da gazel-kaside nazım şekilleri tipinde kafiyelenmiş olduğu görülmektedir. Bu beyitlerin ardından gelen diğer bölümlerin tamamında ise kafiye şemasının aa, bb, cc, dd ... şeklinde düzenlenmiş olduğu ve eserin sonuna kadar tüm beyitlerin mesnevi nazım şekli tipinde kafiyelendikleri fark edilmektedir. Manzumede gazel/kaside ve mesnevi nazım şekilleri dışında başka herhangi bir nazım şekline ait örnek mevcut değildir.

Bu bilgilerden hareketle eserin 10 beytinin gazel/kaside nazım şekillerine göre kafiyelendiği, geriye kalan 249 beytin ise mesnevi nazım şekli tipinde kafiyelendikleri görülmektedir. Geleneğe göre klasik mesneviler içerisinde de yer yer farklı manzumelerin mevcut olduğu ve gazel başta olmak üzere kıt'a, müstezad, murabba', muhammes veya terkib-i bend, terci'-i bend gibi değişik nazım şekillerinin kullanıldığı bilinmektedir. Bu doğrultuda elimizdeki manzumenin de mesnevi olarak adlandırılması mümkün görülmektedir.

3.1.2. Vezni

Manzumenin vezni bazı beyit ve bölümlerde değişiklik göstermektedir. Bu değişiklikler nazım şekillerinde belirttiğimiz değişikliklere paralel bir görünüm arz eder. Eserin ilk bölümünde bulunan beş beyitte aruz vezninin remel bahrine ait “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbı

kullanılmışken; ardından gelen “Sebeb-i nazm” başlıklı bölümde yer alan 6-29 rakamları arasındaki 24 beyitte remel bahrine ait başka bir kalıp olan “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” tercih edilmiştir. Bunlardan sonra gelen “Erkânü’l-İslâm” başlığı altındaki 30-35 numaraları arasındaki 5 beyitte ise yine remel bahrine ait “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbı kullanılmıştır. Bu beyitlerin ardından gelen diğer bölümlerde ise tekrardan remel bahrine ait olan “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbına geçilmiş ve manzumenin geri kalan kısmının tamamında bu aruz kalıbı kullanılmıştır.

Manzumedeki vezne ait bu değişimler aşağıda gösterilmiştir:

Beyitler	Bölüm adı	Vezin kalıbı
1-5	(Giriş kısmı)	fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
6-29	Sebeb-i nazm	fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
30-35	Erkânü’l-İslâm	fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
36-259	(Diğer tüm bölümler)	fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

3.2. Muhtevası

3.2.1. Muhteva Özeti

Eserin muhtevasına göz attığımızda girişte yer alan ilk beş beyitlik kısımda; geleneğe uygun olarak Allah’a hamd (hamdele), Hz. Muhammed’e salat (salvele), Hz. Muhammed’in ailesi ve ashabına selam ve dua, şairin kendisi için okuyucudan dua talebi gibi konulardan bahsedildiği görülmektedir. Bu başlangıç kısmının ardından “Sebeb-i Nazm” başlığı gelmekte ve -yukarıda “Şairin hayatı ve eserin yazılış sebebi” bölümünde ayrıntılı olarak bahsettiğimiz üzere- bu kısımda şair; kendisine, ailesine, mesleğine dair bazı bilgiler vermekte ve ayrıca manzumeyi hangi sebeplerle kaleme aldığı konusuna değinmektedir. Bunların ardından “Erkânü’l-İslâm” başlığı gelmekte ve bu kısımda İslam’ın şartlarından bahsedilmektedir. Sonrasında gelen “Fi’t-Tergîb ve’t-Terhîb” başlıklı bölümde ise namaz kılanların Allah’ın rızasına kavuşacakları ve günahlarının bağışlanacağı, kılmayanların ise rezil duruma düşecekleri ve yerlerinin cehennem olacağı belirtilmiştir. Daha sonrasında “Şurûtü’s-Salât” başlıklı bölüm gelir ve bunun ardından manzumenin asıl konusu olan namaz, abdest ve gusülle ilgili konular müstakil başlıklar altında anlatılmaya başlanır. Bu konular farz, vacip, sünnet, mekruh gibi fihhi esaslara göre sırayla anlatıldıktan sonra “Hâtimetü’l-Kitâb” başlıklı bölüme geçilir ve manzume bu bölümle sona erer.

3.2.2. Beyit Sayıları ve Başlıklara Göre Eserin Muhtevası

Beyitler	Bölüm Başlıkları ve Muhtevaları
1-5	“(Giriş Bölümü)”: 5 beyitten oluşan bu bölümde hamdele, salvele, Hz. Muhammed’in ailesi ile ashabına selam ve dua, şairin kendisi için okuyucudan dua istemesi ve okuyucu için dua etmesi gibi konular mevcuttur.
6-29	“Sebeb-i Nazm”: 24 beyitten oluşmaktadır. Bu bölümde şair; kendisi, ailesi, yaşadığı yer ve mesleğine dair bazı bilgiler vermekte ve ayrıca manzumeyi hangi sebeplerle kaleme aldığı konusuna değinmektedir.
30-35	“Erkânü’l-İslâm”: 6 beyitten oluşmaktadır. Bu başlık altında kelime-i şehâdet getirmek, namaz kılmak, zekat vermek, (Ramazan ayında) oruç tutmak ve hacca gitmek şeklinde bilinen İslam’ın beş şartından bahsedilmektedir.

36-40	“Fi't-Tergîb ve't-Terhîb”: 5 beyitten oluşmaktadır. Namaz kılan ve kılmayan kimselerin durumları kısaca anlatılmaktadır. Namaz kılanların Allah'ın rızasına kavuşacakları ve günahlarının bağışlanacağı, kılmayanların ise rezil duruma düşecekleri ve yerlerinin cehennem olacağı ifade edilmektedir.
41-52	“Şürûtu's-Salât”: 12 beyitten oluşmaktadır. Bu başlık altında namazın altı şartından bahsedilmektedir. Namaza başlamadan önce yapılması gereken ve namazın dışındaki şartlar olarak da bilinen bu hususlara: Abdest almak (hadesten taharet), bedeni-tonunu/elbisesini-namaz yerini temiz tutmak (necasetten taharet), avretini/vücudundaki örtülmesi gereken yerleri örtmek (setr-i avret), kibleye karşı durmak (istikbal-i kible), vakit gözetmek (vakit) ve niyet etmek (niyet) şeklinde değinilmektedir.
53-58	“Erkânü's-Salât”: 6 beyitten oluşmaktadır. Namazın farz olan 6 rükünü hakkında bilgi verilir. Namazın içindeki şartlar olarak bilinen bu hususlar: İftitâh tekbiri, örü turmak (ayakta durmak/ kıyam), Kur'ân okumak (kıraat), rükû', sücûd ve âhir ku'ûd (ka'de-i ahire) şeklinde ifade edilmektedir.
59-73	“Vâcibâtü's-Salât”: 15 beyitten oluşmaktadır. Bu başlıkta namazın vaciplerinden bahsedilmektedir. Bunların yedi tane oldukları belirtilmiştir. Fakat bazı maddelerin içerisinde birkaç farklı hususun zikredildiği de görülmektedir. Namazın vacipleri şu şekilde sıralanmıştır: 1. Fâtihayı okumak -ilk iki rekatta-, yanında bir sure ya da üç ayet daha okumak, 2. Evvel ku'ûdda tahiyat okumak (birinci oturuşta Ettehiyyatü okunması), 3. Namazın âhîrinde Et-tahiyât okumak (son oturuşta Ettehiyyatü okunması), 4. Cehr ile okuyacak yerde Kur'ânı cehr ile okumak (yüksek sesle/açıktan okunacak yerlerde surelerin açıktan okunması), 5. İhâ ile okunacak yerde Kur'ânı ihfâ eylemek (gizli/içinden okunacak yerlerde surelerin içinden okunması), 6. Vitr içinde Kunût okumak (Vitr namazında Kunut dualarını okumak), 7. Ta'dil-i erkân (acele etmeden namazın rükünlerini tam olarak yerine getirmek) şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca bunların sehven terk edilmesi durumunda iki secde edilmesi gerektiği de belirtilmiştir.
74-94	“Sünenü's-Salât”: 21 beyitten oluşmaktadır. Namazın sünnetlerinden bahsedilmektedir. Bunların on dört tane oldukları bölümün sonuna doğru -89. beyitte- ifade edilmiştir. Namazın sünnetleriyle ilgili bu hususlar: İftitâh tekbirinde elleri -kulak yumuşağı hizasına denk gelecek şekilde- kaldırmak, elleri -sağın solun üstüne ve göbeğin altına koyarak- bağlamak, kadınların ise el bağlarken ellerini göğüslerinin üzerine koymaları, Sübhaneke duasını okumak, teavvüz etmek (Euzübillahi mineşşeytanirracim diyerek Allah'a sığınmak), besmele “Bismillahirrahmanirrahîm” demek, Fatiha suresinden sonra “amin” demek, rükudan kalkınca “Semi' Allahu limen hamideh” demek, tahmid söylemek (Rabbena leke'l-hamd demek), rüku ve secdede tesbihleri üçten az söylememek, evvel ku'ûdda (birinci oturuşta) Ettehiyyatü okumak, son iki rekât içinde Fatiha suresini okumak (ilk iki rekatta okunması vaciptir), rek'atlar arasında tekbîr (Allahu Ekber) söylemek, namaz tamamlandığında iki yanına dönüp selam vermek şeklinde söylenmiştir. Ardından şair; bu sünnetlerin hata ile terk olunması halinde herhangi bir şey olmayacağını ancak kasten terk edilmesinde Hz. Muhammed'in bir parça incineceğini dile getirmiş ve Hz. Muhammed'in sevgisinden uzaklaştırmaması için Allah'a dua etmiştir.
95-117	“Müstehâbü's-Salât”: 23 beyitten oluşmaktadır. Namazda yapılması müstehab olan hususlardan bahsedilmektedir. Bunların sayısının yirmi beş olduğu bölümün sonuna doğru -116. beyitte- söylenmiştir. Bu hususlar: Ayakta iken (kıyamda) gözünü secde yerinden ayırmamak; rükuda parmakları açarak dizleri sıkıca tutmak ve ayakları üzerine bakmak; (yine rükuda) sırtı, başı, boynu düz tutmak ve tesbihleri üç kez söylemek; tesbihleri üçten fazla söylemenin de uygun olduğu ancak onun da (5-7 gibi) tek rakamlı sayılar şeklinde olması gerektiği; secdede burnuna bakmak, gözleri yummak ve tesbihleri de (3-5-7 gibi) tek rakamlı sayılarla yapmak; secde ederken başı iki elin arasına koymak; secdede burundan sonra alını yere koymak; tülbindin/ sarığın kenarına secde etmemek (secde ederken alının açık olması), secde ederken -erkeklerin- koltukları/kolları açık tutmaları ve karnı çekmeleri; kadınların ise secde ederken erkeklerin aksine koltukları/kolları kapalı tutmaları ve karınlarını dizlerine bitişirmeleri; -erkeklerin- ayak parmaklarını kibleye döndürmeleri ve yerden kaldırmamaları; secdeden kalkarken önce başı sonra elleri ve daha sonra da dizleri kaldırmak; otururken (kadede) sol ayağını yere döşeyip sağ ayağını dik tutmak ve parmakları da kibleye doğru döndürmek; -otururken (kadede)- elleri dizlerin üzerine parmakları kapalı tutmaları ve teşehhüde (Ettehiyyatü duası) okumak; teşehhüdden sonra Hz. Muhammed'e salat getirmek (Allahümme salli, Allahümme barik dualarını okumak) ve sonrasında iki yana selam vermek şeklinde sıralanmıştır. Şair daha sonra namazda bunları yapmanın güzel olduğunu ve sevap kazandıracağını belirtmiş, terk edenlerin ise sevaptan mahrum kalacaklarını dile getirmiştir.

118-125	“Mekrûhâtü’s-Salât”: 8 beyitten oluşmaktadır. Bu başlığın altında namaz içerisinde yapılması hoş olmayan hususlardan bahsedilmektedir. 125. beyitte bunların sayısının on kadar olduğu söylenmiştir. Bu hususlar: Bi-özür terebbu etmek (bir özrü bulunmaksızın bağdaş kurarak oturmak), yayılarak otumayıp diz üstü oturmak, okunan tesbih sözlerini ve ayetleri parmakla saymak, kolları yere döşemek, etrafa bakmak, gözleri yummak, secde yerindeki taşı-toprağı eliyle süpürmek, ağzı açarak esnemek, cemaat varken yalnız başına namaza durmak şeklinde sıralanmıştır.
126-154	“Müfsidâtü’s-Salât”: 29 beyitten oluşmaktadır. Yapılması halinde namazı bozan davranışlardan bahsedilmektedir. Bunlar: Bilerek kendi isteğiyle öksürmek (ıztırari-mecburi olursa bir şey olmaz), aksırana cevap vermek (Yerhamukellah demek), başka bir namaz kılının yanılması halinde onun hatasını düzeltmek (hata eden kişi kendi imamı olmayıp farklı namaz kılınması halinde olur, aksi halde kendi imamının takılma ve yanılması düzeltmek caizdir), namaz kılana başka bir kişinin soru sorması mesela tevhid sözü nedir demesi ve namazdaki de ona cevap vermek için tevhid sözünü (Lâilâheillallah) namazdayken zikir etmesi, soru sorana namazda olduğunu bildirmek için bu zikir yapılırsa namazın bozulmaması ama yine de kişinin ondan da kaçınması, namaz kılan kişinin avret yerinin açılması ve onu örtmeden namazı kılması, bir sıkıntıdan dolayı sesli olarak ağlayıp inlemek, cennet ve cehennemi hatırlayınca ağlamanın ise namazı bozmayacağı, namaz içinde bir kimsenin verdiği selamı almak -bunu el veya dil ile yapmanın aynı olması-, ehl-i tertip (üzerinde beş vakitten az ya da en fazla beş vakit kaza namazı olan) bir kişinin namaza durduğunda hatırına kazaya kalmış bir namazı olduğunun gelmesi, namaz içinde konuşmak, namaz içinde yemek ve içmek, namaza ait olmayan iş/hareketleri çokça yapmak, kâhkahayla gülmek, uğunmak (soluğun kesilerek bir kişinin tıkanması, kendinden geçmesi, bayılması) şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca şair bölümün sonunda, bunların yapılması halinde namazın bozulmuş olacağını ve namazın tekrarını gerektiğini belirtmiştir.
155-162	“Ferâyizü’l-Vuzû’-i Çehâr”: 8 beyitten oluşmaktadır. Abdestin dört şartından bahsedilmektedir. Bunlar: 1. Yüz yıkamak, 2. Elleri -dirseklerle varıncaya kadar kollarla birlikte- yıkamak, 3. Başın dörtte birini mesh etmek, 4. Ayakları topuklarıyla birlikte yıkamak şeklinde sıralanır. Sonrasında kasten veya sehven bunlardan birinin eksik olması halinde abdestin yok hükmünde olduğu ve böyle bir abdestle kılınan namazın caiz olmadığı belirtilmiştir.
163-175	“Sünenü’l-Vuzû’”: 13 beyitten oluşmaktadır. Bu başlık altında abdestin sünnetlerinden bahsedilmektedir. Bu sünnetlerin on tane oldukları ifade edilmiştir. Bunlar: Abdestten önce Bismillah demek, önce elleri yıkamak -zira diğerlerini yıkamaya alet olmaktadır-, ağzı ve dişi misvakla temizlemek, misvak yoksa bu işi parmakla yapmak, mazmaza yapmak -ağzı su ile çalkalamak, istinçak yapmak -burna su çekmek-, başı mesh ettiği su ile kulağı da mesh etmek, sakalı tahlil etmek (parmaklarla sakalı hilalleyerek taramak), parmakları tahlil etmek -el ve ayak parmaklarını hilallemek-, uzuvları üçer kere yıkamak, su ile istinca etmek -su bulunmazsa taş veya kesek kullanmak- şeklinde belirtilmiştir.
176-181	“Müstehâbü’l-Vuzû’”: 6 beyitten oluşmaktadır. Abdestin müstehaplarından bahsedilmektedir. Bunların sayısının altı tane olduğu ifade edilmiştir. Bunlar: Öncesinde kalp ile niyet etmek, azaları yıkarken muvalat etmek (uzuvları yıkarken birbiri ardınca yıkamak, bekleyip oyalanmamak), her uzvun önce sağını sonra solunu yıkamak, abdesti tertip üzere almak -uzuvları sıra ile yıkamak-, başın tamamını mesh etmek, delk etmek -uzuvları ovarak yıkamak- şeklinde sıralanmıştır.
182-188	“Adâbü’l-Vuzû’”: 7 beyitten oluşmaktadır. Abdestin edeplerinden bahsedilmektedir. Bunlar: Abdest alırken konuşmamak -dünya kelamı etmemek-, ağzı ve burnu sağ el ile yıkamak, sol el ile sümkürmek, istinca yaptıktan sonra çabucak örtünmek, istinca/taharet sırasında ve tuvaletde iken ön veya arka tarafın ay, güneş ve kibleye dönük olmaması, ay ve güneşin görülmemesi halinde buna gerek olmaması ancak kibleye perde olmaması yani kibleye dönük olmama hususuna dikkat edilmesi şeklinde sıralanmıştır.
189-193	“Mekrûhâtü’l-Vuzû’”: 5 beyitten oluşmaktadır. Abdestin mekruhlarından yani abdest alırken yapılması hoş olmayan hususlardan bahsedilmektedir. Bunlar: Yüzünü yıkarken suyu yüze sertçe çarpmak, istinca/taharet yaparken konuşmak, burna sol el ile su almak, sağ el ile sümkürmek, mazmazayı -ağza su alıp çalkalamayı- sol el ile yapmak, ud yerine/avret yerine bakmak şeklinde ifade edilmiştir.

194-199	“Menhiyyâtü'l-Vuzû”’: 6 beyitten oluşmaktadır. Bu başlığın altında abdestin menhileri yani abdest alırken yapılması yasak olan hususlardan bahsedilmektedir. Bunlar: Suyu israf etmek, uzuvları üçten fazla yıkamak, istincayı/tahareti sağ el ile yapmak, Şia kavminin yaptığı gibi çıplak ayağa mesh etmek, abdest alırken avret yerini açmak, su içine idrar ve dışkı yapmak şeklinde belirtilmiştir.
200-208	“Nevâkizü'l-Vuzû”’: 9 beyitten oluşmaktadır. Abdesti bozan şeyler hakkında bilgi verilmektedir. Bunlar: Önden ve arkadan çıkan -idrar, dışkı, vb.- her şey, tüm vücudun herhangi bir yerinden kan/irin veya sarı su gibi maddelerin dışarı çıkması -bu akıntılar çıktığı yerden aşırıp etrafa yayılırsa abdest bozulmuş olur-, ağız dolusu kusmak, bir yere dayanıp/yaslanıp uyumak veya yatarak uyumak -dayandığı şey alındığında kişi düşecek gibi ise abdesti bozulur, namazda kâhkaha ile gülmek, uğunarak aklın gitmesi -bayılmak-, delirmek, mürted olmak -(elfaz-ı küfür sayılan sözler sarfederek) İslam dininden çıkmak- şeklinde sıralanmıştır.
209-211	“Ferâyizü'l-Gusl”’: 3 beyitten oluşmaktadır. Bu başlık altında guslün farzlarından bahsedilmektedir. Bunların sayısı üç olarak belirtilmiştir. Bu farzlar: 1. Ağzı yıkamak, 2. Burnu yıkamak, 3. Bütün vücudu yıkamak şeklinde dile getirilmiştir.
212-216	“Sünenü'l-Gusl”’: 5 beyitten oluşmaktadır. Bu başlıkta gusül abdestinin sünnetlerinden bahsedilmektedir. Bunlar: 1. Önce elleri yıkamak, 2. Ud yerini/avret yerlerini yıkamak, 3. Vücuttaki kir ve necasetleri yıkayıp temizlemek, 4. Namaz abdestinde olduğu gibi abdest almak, 5. Bedenine ve başına su dökmek, 6. Ayakları gayrı mevzide yıkamak (yıkılan yerde su birikmesi halinde ayakları oradan başka bir yerde yıkamak) şeklinde sıralanmıştır.
217-229	“Müçibâtü'l-Gusl”’: 13 beyitten oluşmaktadır. Gusül abdesti gerektiren durumlardan bahsedilmektedir. Bunlar: Erkek veya kadından şehvetle meninin gelmesi -bu husus uykuda veya uyanık olma durumlarının her ikisi için de geçerlidir-, kadınların anne halinde (hayz/âdet durumlarında) bu durumlarının birkaç gün sürüp kesilmesi, bu durumdaki kadınlar gusül abdesti almadan namaz kılamaz ve eşleri ile birlikte olamazlar, ayrıca kadınların doğum yaptıktan sonraki nifas (lohusalık) hallerinin bitmesi durumunda da guslün vacip olması -bu durumdaki kadınlar da gusül abdesti almadan namaz kılamaz ve eşleri ile birlikte olamazlar-, şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca erkek ve kadın Mümin olan her kişinin bu hükümleri gözetmeleri gerektiği belirtilmiştir.
230-259	“Hâtimetü'l-Kitâb”’: 30 beyitten oluşmaktadır. Bu başlık altında birkaç farklı konu yer almaktadır. Bunlar: [230-236. beyitler arasında] İslam dininin/şeriatin emir ve yasaklarına uyulması, şer’ yani islam şeriatini ile iç (ruh) ve dışın (bedenin) ıslah edilmesi, için (ruhun) tevhid ile (Allah’ın bir ve tek olduğuna inanarak/O’ndan başka ilah tanımayarak/şirk koşmayarak) aydınlatılması, dışın (bedenin) ise ibadetlerle ma’mur kılınması, oruç ve namaza istekli olup bunların terk edilmemesi, Allah’ın rızasının gözetilmesi, farz olması durumunda zekatın verilip hacca ifa edilmesi; [237-248. beyitler arasında] bi-namazın (namaz kılmayan kişinin) halinin kötü olacağı, nice bin yıl ateş içinde kalacağı, canını mihnetle vereceği, Gayye cehennemine/Gayya kuyusuna gireceği, şeytanın askeri oldukları, insanların en kötülere/çirkinlere oldukları, iki alemde yüzlerinin kara olacağı, Didarı göremeyecekleri, onlara yoldaş olanın da yolda kalacağı, onlarla yakın olanların baştan çıkacağı, sofralarına oturanların melun olacakları, onları evine götürülenlerin aldanacakları, onlara iyilik edenlerin horlanacakları, onlarla dost olanların Hakk’a düşman olacakları, hınzırın dahi onlara lanet ettiği, bu dünyada refah içinde olsalar ve halk içinde itibar görseler dahi sonrasında hor ve merdud olacakları, rahmet kapılarının onlara kapalı olduğu, her kim ki bu dünyada onlardan uzak durursa ahirette yerinin cennet olacağı; [249-254. beyitler arasında] Allah’ın huzuruna namaz kılarak gidenlerin, diğer suçlarının da görülmeceği ve hesap sorulmayacağı, beş vakit namazı terk etmeyip devamlı kılanların günde beş kez tertemiz yıkanmış gibi olacakları, yani günahlarından arınarak temizlenmiş olacakları, hem bu beş vakit arasında suçlarının affedileceği ve kurtulacakları, namazın Müminlerin miracı olduğu; [255-256. beyitler] şairin hatırlanma ve hayır dua ile anılma isteği, bir dua almak ümidiyle manzumeyi yazdığını belirtmesi (şairin kendisine dua edilmesi isteği); [257-258. beyitler arasında] her kim kendisine dua ederse Allah’ın da o kişiye nihayetsiz rahmet etmesini dile getirmesi ve bu duasının Hz. Peygamber hürmetine kabule layık görülmesi (şairin diğerlerine dua etmesi); [259. beyit] Hz. Peygamber’e salat ve selam getirilmesi istenilerek eserin tamamlanması şeklinde dile getirilmiştir.

SONUÇ

Hacı Sinan Efendi'nin -mevcut nüshalarda "Kitâb-ı Şurûtu's-Salât" ve "Şurûtu's-Salât" olmak üzere iki şekilde isimlendirilmiş olan- eseri üzerine yaptığımız bu çalışmadan şu sonuçlar çıkarılmıştır:

1. Hacı Sinan Efendi'nin manzumesi; literatürde şurûtu's-salâtlar olarak bilinen türe ait bir örnektir. İncelemesini yaptığımız eserin, bu türde kaleme alınmış pek çok eserde olduğu gibi namaz ibadetinin yanı sıra abdest ve gusül konularında da bilgi verdiği görülmektedir. Fakat bu eserde bunların dışında namaz kılan ve kılmayan (bî-namaz) kişilerin ahvali hakkında da birtakım bilgiler bulunmaktadır.
2. Araştırmalarımız neticesinde kaynaklarda Hacı Sinan Efendi ve eserine dair herhangi bir bilginin mevcut olmadığı fark edilmiştir. Bu sebeple şu an için onun hakkında sadece eserinden hareketle bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Manzumenin özellikle "sebeb-i nazm" başlığı altında yer alan beyitlerinde; Hacı Sinan Efendi'nin kendisi, ailesi, mesleği ve hayatı hakkında bazı bilgilerin mevcut olduğu görülmektedir. Bu beyitlerden edindiğimiz malumata tarafımızdan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da eklenerek çalışmaya dahil edilmiştir. Bu hususlarla ilgili tafsilat, makalenin "Yazarın/şairin hayatı ve eserin yazılış sebebi hakkında bilgiler" başlığı altında ele alınmıştır.
3. Araştırmalarımız sırasında Hacı Sinan Efendi isminin yer aldığı birkaç akademik çalışmaya da ulaşılmış. Ancak şair ve eseri hakkında birkaç cümle de olsa bilgi vermiş olan bu çalışmalardan birinde, Hacı Sinan Efendi'nin "Ankara şehrinde karar kıldığına" dair verilen bilginin tashih edilmesi gerektiği fark edilmiştir. İncelememizde burada verilen şehir adının Ankara değil Kangırı yani bugünkü Çankırı ili olması gerektiği anlaşılmış ve bu tespitimiz gerekçeleriyle birlikte ortaya konulmuştur.
4. Eserin şimdilik bilinen iki nüshası değerlendirilerek metin neşri yapılmış ve bu iki nüshanın karşılaştırılması sonucunda manzumenin toplam beyit sayısı 259 olarak tespit edilmiştir.
5. Manzumenin gazel/kaside ve mesnevi nazım şekillerine göre iki farklı tipte kafiyelenmiş olduğu görülmüştür. Buna göre 1-5 ve 30-35 numaraları arasında bulunan 10 beytin gazel nazım şekline göre, geriye kalan beyitlerin tamamının ise mesnevi nazım şekline göre kafiyelendikleri fark edilmiştir. Geleneğe göre klasik mesneviler içerisinde de yer yer farklı manzumelerin kullanılmış olduğu bilgisinden hareketle elimizdeki manzumenin de mesnevi olarak adlandırılmasının uygun olacağı dile getirilmiştir.
6. Vezin olarak eserde iki farklı vezin kalıbının kullanılmıştır. Bunlardan ilki olan remel bahrine ait dört tef'ilelik "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbı, 1-5 ve 30-35 numaraları arasında bulunan beyitlerde kullanılmışken; manzumenin bunların dışında kalan tüm beyitlerinde yine remel bahrine ait olan üç tef'ilelik "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbı tercih edilmiştir.
7. Sonuç kısmında belirtilmesi gereken bir diğer husus ise eserin yazılış sebebiyle ilgilidir. Genel itibarıyla dinî ve didaktik tarzda kaleme alınmış manzumelerde; bu eserlerin tâlimî

yani öğretici olmasının amaçlandığı, bunun yanı sıra yazarların sevap kazanmak ve dua almak gibi amaçlarının da bulunduğu görülür. Hacı Sinan Efendi'nin manzumesinde ise bu tür genel amaçlarla birlikte bir de özel bir amacın olduğu fark edilir. Yazar bu manzumeyi kızı için kaleme aldığını açıkça dile getirmektedir. Kızının özellikle abdest ve namâz ahvâlini öğrenmesi, Allah'ın emrine uyup terk etmemesi ve kendisini unutmayıp hayır ile anması için bu manzumeyi yazdığını belirtmiştir. Her ne kadar manzumesinde birkaç erkek çocuğunun olduğunu ve onların eğitim ve öğretimi ile de ilgilendiğini belirtmiş olsa da kızıyla iftihar ettiğini özellikle belirtmiş olması bir babanın kızına olan düşkünlüğünü, sevgi ve muhabbetini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

8. Eser tanıtımı, incelemesi ve tenkitli metin neşrini içeren bu makalenin; Hacı Sinan Efendi ve manzumesi ile ilgili müstakil olarak yapılmış ilk çalışma olduğu anlaşılmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Akbayar, N. (2001). *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Akpınar, C. (1997). Hanif İbrahim Efendi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 16, Ankara, 39-42.
- Coşkun, A., Sivridağ, A., Karaca, Y., Yekeler, N., Özkılınç, A. ve Atık, V. (Hazırlayanlar) (2020). *Kaynaklarıyla Osmanlı Coğrafyası Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yay.
- Çankırı İsminin Etimolojisi. (tarih yok). 05/03/2021 tarihinde <https://cankiri.ktb.gov.tr/TR-70596/tarihce.html> adresinden alındı
- Güler, M. (2015). *Türk Edebiyatında Manzum Ferâiz-Nâmeler*. (Doktora Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Meninski, F. (1680). *Thesaurus Linguarum Orientalium*. Turcicae-Arabicae-Persicae, C. 1, Viennae, Austriae.
- Steingass, F. J. (1963). *A Comprehensive Persian-English Dictionary* (fifth impression). London.
- Şemseddin Sami (H. 1306). *Kamusu'l-Alam*. C.1, İstanbul: Mihran Matbaası.
- Şurut-i Salat, Hacı Sinan, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 59/4
- Şurutü's-Salat, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi İlavesi Bölümü, 00128
- Yaşaroğlu, M. K. (2006). Namaz, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 32, Ankara, 350-357.
- Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazar, S. (2014). Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercüme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 12(23), 49-166.

EK

METİN

(A: 1b, B: 1b) Kitâb-ı Şurûtü's-Şalât Tercüme-i El-Ĥâcî Sinân Efendi Raĥmetullahi 'Aleyh Raĥmeten Vâsi'aten²

(A: 1b, B: 1b)

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 1 Ĥamd-i bî-ĥad ol Ĥudâyı Zü'l-Celâle her zamân
K'eyledi dîn yolını Mü'minlere³ vâzîĥ 'ayân
- 2 Hem daĥı bî-ĥad⁴ şalât ol Muştafâya dâ'imâ
Kim getürdi şer'-i zâhir ĥüccetin kıldı beyân
- 3 Âline aşĥâbına olsun daĥı vâfir selâm⁵
Râzı olsun her birinden ol Ĥudâyı Müste'ân⁶
- 4 Ayru kılmasun olaruñ sâyesinden Ĥaĥ bizi
Şol zamân kim menzil ola anlara⁷ bâġ-ı cinân
- 5⁸ Her kim bu nazmı görüp ide du'â ben 'âcize⁹
Bulsun ol dâ'im selâmet hem daĥı emn ü emân

Sebeb-i Nazm¹⁰

(A: 1b, B: -)

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 6¹¹ Ey ĥaĥâyık gevherinüñ râġıbı
Ey ma'ârif dürlerinüñ tâlibi

2 başlık B: Şurûtü's-Şalât (Kırmızı mürekkeple yazılı), Bismillahirraĥmanirraĥîm (siyah mürekkeple yazılı)

3 A: dîn yolını Mü'minlere; B: Mü'minlere dîn yolını

4 A: bî-ĥad; B: mi

5 A: Her dem âline aşĥâbına olsun daĥı selâm

6 B: Râzı olsun her birin anlaruñ ol müste'ân

7 B: ola anlara; A: ola [a]nlara

8 Bu beyit B nüshasında yok.

9 İlk tef'ilesinde zihaf olan bu beyitte "Her kim" sözcükleri yerine "kim ki" ifadesi getirilirse hem anlam hem de vezinle uyumlu olabilir. Fakat nüshadaki orijinal yazılışa müdahale etmemek adına bu durum dipnot ile belirtilmiştir.

10 Bu başlık B nüshasında yok.

11 Bu beyit B nüshasında yok.

- 7¹² Diñle gel ey şâhib-i 'ilm ü edeb
Kim bu nazmı kılmğa n'oldı sebeb
- 8¹³ İşbu bî-cân-ı za'if ü nâtüvân
Bende-i merdân-ı Hâk Hâcî Sinân
- 9¹⁴ Bir zamân itdim mevâlî hizmetin
Gözedüp em&âl ü akrân gayretin
- 10¹⁵ Kaşd-ı câhile kılp sa'yı belîğ
Bezî idüp mechûdî kılmadım dirîğ
- 11¹⁶ 'Âkıbet bildim ki ol sevdâ imiş
Hem şudâ'-ı re's ü mâl-i hulyâ [i]miş¹⁷
- 12¹⁸ Câh u manşıb didigün hep mehleke
'Âkıl olan gide mi ol mesleke
- 13¹⁹ İrişüp luğ [u] hidâyet Hâdîden
Kim beni itdi halâş ol vâdiden
- 14²⁰ Hâmdülillah ol Hudâ-yı Zü'l-Celâl
Baña gösterdi anı niye dâlâl
- 15²¹ Kaçdım ol semtden tebâ'üd eyledim
Ol tek ü pûdan tekâ'üd eyledim
- (A: 2a) 16²² Eyleyüp fakr u kanâ'at ihtiyâr
Kanırını şehrinde tutdum pes qarâr
- 17²³ Eyleyüp fikh u hadî&e iştigâl
Hem te'ehhül idüp oldum zî-'ıyâl

12 Bu beyit B nüshasında yok.

13 Bu beyit B nüshasında yok.

14 Bu beyit B nüshasında yok.

15 Bu beyit B nüshasında yok.

16 Bu beyit B nüshasında yok.

17 Bu mısradaki vezin bozuk hece fazla geliyor.

18 Bu beyit B nüshasında yok.

19 Bu beyit B nüshasında yok.

20 Bu beyit B nüshasında yok.

21 Bu beyit B nüshasında yok.

22 Bu beyit B nüshasında yok.

23 Bu beyit B nüshasında yok.

- 18²⁴ Bir iki ferzend viridi baña Rab
Eyledim anlara ta‘lîm-i edeb
- 19²⁵ Bâğ-ı ‘ömrümde yetişüp çün nihâl
Her birisi itdi ti meyl-i kemâl
- 20²⁶ Oldı hem bir duhter-i sa‘d ahterim
Ol idi duhterler içre mefharım
- 21²⁷ Aña Qur‘ân ta‘lîm itdim bir zamân
Okıdı hatm itdi Qur‘ânı revân
- 22²⁸ Çünkü bilmek ‘ilm-i dîn her kişiye
Lâzım oldu erkege vü dişiye
- 23²⁹ Bâ-husus abdest namâz ahvâlini
Lâzım oldu Mü‘mine bilmek anı
- 24³⁰ Diledim ol duhtere tefhîm idem
Kim şalât ahvâlini ta‘lîm idem
- 25³¹ Eyleyüp Hâkka tevekkül bâ-ıhuzû‘
Eyledim bu nazma ol demde şürû‘
- 26³² Okıyup bunu o duhter³³ dâ‘imâ
Benim için eyleye her dem du‘â³⁴
- 27³⁵ Gözede Hâk emrini terk itmeye
Aña hayr ile beni unutmaya

24 Bu beyit B nüshasında yok.

25 Bu beyit B nüshasında yok.

26 Bu beyit B nüshasında yok.

27 Bu beyit B nüshasında yok.

28 Bu beyit B nüshasında yok.

29 Bu beyit B nüshasında yok.

30 Bu beyit B nüshasında yok.

31 B nüshasında bu beytin yeri karışık, A nüshasında “Sebeb-i nazm” başlığı altında yer alan bu beyit, B nüshasında -bağlamından kopuk olarak- “Şerâitü’l-İslâm” başlığı altında yazılmış.

32 B nüshasında bu beytin yeri karışık, A nüshasında “Sebeb-i nazm” başlığı altında yer alan bu beyit, B nüshasında -bağlamından kopuk olarak- “Şerâitü’l-İslâm” başlığı altında yazılmış.

33 o duhter; B: duhter

34 Benim için eyleye her dem du‘â; B: Ya niçün ide her demde du‘â

35 B nüshasında bu beytin yeri karışık, A nüshasında “Sebeb-i nazm” başlığı altında yer alan bu beyit, B nüshasında -bağlamından kopuk olarak- “Şerâitü’l-İslâm” başlığı altında yazılmış.

28³⁶ Dağı her kim müntefî' ola³⁷ müdâm
İdeler baña du'âyı ber-devâm

29³⁸ Okuyanı diñleyeni yazanı
Luţfuñ ile rahmet eyle yâ Ğani³⁹

Erkânü'l-İslâm⁴⁰

(A: 2a, B: 1b)

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

30⁴¹ Diñle gel ey tâlib-i Hâk sâlik-i râh-ı Hudâ
Niçe bünyâd itdi erkânını dñnuñ Muştafâ

31 Eyleyüp îmâna da'vet Hâk te'âlâ kulların⁴²
Didi İslâm evi beş rükn⁴³ üstine oldı binâ

(B: 2a) 32 Ol beşüñ biri şehâdetdür Hâkıñ birliğine
Kendünüñ peygamber olduğına dağı evvelâ

33 Hem ikincisi dağı kıлмақ namâzı şıdқ ile
Pes⁴⁴ üçüncisi zekâtın mâlınıñ kıлмақ edâ

(A: 2b) 34 Oruç ayın şâ'im olmaқdur anuñ dördüncisi
Hacca varmaқdur beşinci[si] güci yeten⁴⁵ aña

35 Eksik olsa bu beşüñ⁴⁶ biri bilâ-'özrin eger
Olmaz İslâmuñ dürüst⁴⁷ añla bu ma'nâyı şehâ

36 B nüshasında bu beytin yeri karışık, A nüshasında "Sebeb-i nazm" başlığı altında yer alan bu beyit, B nüshasında -bağlamından kopuk olarak- "Şerâitü'l-İslâm" başlığı altında yazılmış.

37 ola; B: olur

38 B nüshasında bu beytin yeri karışık, A nüshasında "Sebeb-i nazm" başlığı altında yer alan bu beyit, B nüshasında -bağlamından kopuk olarak- "Şerâitü'l-İslâm" başlığı altında yazılmış.

39 B: Rahmet topla yâ Ğani

40 B nüshasında bu başlık yerine "Şerâitü'l-İslâm" yazılı 6 beyitlik bir bölüm mevcut fakat bu beyitlerin sadece ilki bu bölümle ilişkili iken diğer beş tanesi A nüshasındaki "Sebeb-i nazm" başlığı altında yer alan ve metnimizde 25, 26, 27, 28 ve 29 numaralarla gösterilen beyitlerdir. B nüshasında istinsah hatası olarak yanlış yazılmış olduğunu düşündüğümüz bu bölümden sonra "Ahvâlü's-şalât" başlıklı yeni bir bölüme geçilmiştir. Bu yeni bölümde ise başlıkla ilgisi olmayan ve A nüshasında "Erkânü'l-İslâm" başlığı altında yer alan beyitlerin yer aldığı görülmektedir.

41 Bu beyit B nüshasında hem "Şerâitü'l-İslâm" hem de "Ahvâlü's-şalât" başlıkları altında iki defa yazılmıştır.

42 Hâk te'âlâ kulların; B: kullarını Hâk te'âlâ

43 İslâm evi beş rükn; B: İslâm beş rükn

44 pes; B: hem

45 beşinci[si] güci yeten; B: beşincisi güci yeter

46 bu beşüñ; B: bir beşüñ

47 dürüst; B: dört

Fi't-Terğîb ve't-Terhîb⁴⁸

(A: 2b, B: 2a)

(fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün)

- 36 Evvelâ diñle şalât aĥvâlini
Bil kılanuñ kılmayanuñ ĥâlini
- 37 Şol ki terk itmez namâzı[nı] kıılır
Ol kişi Ĥaĥķuñ rızâsını⁴⁹ bulur
- 38 Yarlıġanur cümle suçları anuñ
Ĥâli rüsvây olısar kılmayanuñ
- 39 Bî-namâzuñ bil cehennemdür yeri
İşi efgân olısardur serseri
- 40 Leyki⁵⁰ vardur bu namâzuñ şartları
Diñleyüp añlayacaķdur her biri

Şurûṭü's-Şalât⁵¹

(A: 2b, B: 2a)

(fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün)

- 41 Altıdur şartı şalâtuñ diñlegil
Cân-ı dilden diñleyüp hem añlagil
- 42 Biri bu kim pâk âbdest alasın
Ĥaĥ münâcâtına lâyıķ olasın
- 43 Arı tutmaķdur bil anuñ birini
Bedenüñ tonuñ namâzuñ yirini

48 B: Aĥvâlü's-şalât

49 rızâsını; A: rızâsı

50 Manzumedeki farklı yerlerde mükerrer olarak kullanılan bu kelime; A nüshasında لیک، B nüshasında ise لیکه olarak yazılmıştır. Lîk, leykin, lîkin şekilleri de olan “lâkin, ancak” anlamındaki Farsça bu edatın; lîke, lîki, leyke veya leyki olarak okunmasını işaret eden hareketlemelere eski yazılı bazı eserlerde tesadüf edilmektedir. Ancak elimizdeki iki nüshadan sadece B nüshasında hareke bulunması ve bunda da kelimenin “leyki” olarak okunacak şekilde hareketlenmesi sebebiyle metinde bu okunuş biçimi tercih edilmiştir. Günümüzde kullanımı yaygın olan başvuru sözlüklerinin neredeyse hiçbirinde kelimenin bu yazım şekline yer verilmese de şu kaynakta edatın böyle bir yazım şekli mevcuttur: bkz. Francis Joseph Steingass, A Comprehensive Persian-English Dictionary, s. 1135.

51 B: Bâbu bi-şart-ı şalât

- 44 'Avretüñ örtmekdür üçünci tamâm
Diñle 'avret neydüğini ey hümâm
- 45 Er kişinüñ 'avretini⁵² bil hemîn
Göbeginden dizine dekdür yaqîn
- (B: 2b) 46 Cism-i 'avretdür kamu hâtûnlaruñ
Her biri sûtûr⁵³ gerekdür anlaruñ
- 47 Leyki yüzi ya el⁵⁴ ayak çün ricâl
Açılıp kılsa namâz olmaz vebâl
- 48 Şol qaravaşlar ki kıllurlar⁵⁵ namâz
Er gibi iderler Allaha niyâz
- 49 Anlaruñ da er gibidür 'avreti
Zahrı baqını daqı 'avretdür qatı
- 50 Diñle dördüncisini⁵⁶ şartuñ 'ayân
Qarşu turmaq kıbleye bellü beyân
- (A: 3a) 51 Vaqt gözetmekdür anuñ beşincisi
Niyet itmekdür tamâm altıncısı
- 52 Biri olmasa eger bu altınuñ
Beş dürüst olmaz namâzuñ bil senüñ⁵⁷
- Erkânü's-Şalât**⁵⁸
(A: 3a, B: 2b)
(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
- 53 Diñle rüknin daqı gûş-ı cân ile
İâbit olmuşdur kamu Qur'an⁵⁹ ile

52 A: 'avreti[ni]

53 sûtûr; B: mestûre

54 ya el; B: el

55 kıllurlar; B: kıllur

56 dördüncisini; A: dördüncisi

57 bil seniñ; A: seniñ

58 B: Bâbu Erkânî's-Şalât

59 Qur'an; A: akrân

- 54 Altıdur farzı dağı şek eyleme
Dilde taşdıķ şarfını ĥak eyleme
- 55 İftitâĥ tekbîridür biri anuñ
Nıyyet ardınca durur biri anuñ
- 56 Örü turmaķdur ikinci der-namâz
Oķımaķ Ķur'ân üçüncü bâ-nıyâz
- 57 Dağı dördüncü rükû' beşı sücûd
Oldı hem altıncısı⁶⁰ âĥir ku'ûd
- 58 Ķaşd u sehv ile eger farz terk ola
Bâtil olmuş bil namâzuñı şehâ
- (B: 3a) **Vâcibâtü's-Şalât**⁶¹
(A: 3a, B: 3a)
(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
- 59 Cân kulağın tut berü benden yaña
Vâcibâtı ideyim bir bir saña
- 60 Yedidür meşhûr olan vâcibleri
Ĥüccet-i zann ile &âbit her biri
- 61 Fâtiĥayı oķımaķdur⁶² evveli
İki evvel rek'at içre ey velî
- 62 Hem yanınca oķı bir sûre dağı
Yâ üç âyet zam it aña ey aĥi
- 63 Vâcibüñ ikincisi ey ehl-i cûd
Bil namâz içindeki evvel ku'ûd
- 64 Et-taĥıyyât⁶³ oķımaķ üçüncü kâr
Her namâzuñ âĥirinde bil ey yâr

60 hem altıncısı; B: altıncısı hem

61 B: Bâbu Vâcibâti's-Şalât

62 Fâtiĥayı oķımaķdur; A: Fâtiĥa oķımaķdur

63 Et-taĥıyyât; B: hem taĥıyyât

- 65 Diñle dördünci denilen vâcibi
Ey ma'ârif dürlerinüñ râğıbı
- 66 Cehr ile okıyıcak yirde 'ayân
Okımak cehr ile Qur'ânı⁶⁴ revân
- 67 Eylemek Qur'ânı ihfâ pencisin
Şol ki ihfâ yiridür añla yaqîn
- (A: 3b) 68 Okımak altıncı vitr içre Kunût
'İlm [ü] 'irfân 'aqla kuvvet rûha kût
- 69 Bil yedincisini⁶⁵ iz'ân eylegil
Kaşd idüp ta'dil-i erkân eylegil
- 70 Bu yedinüñ birin⁶⁶ ey şâhib hüner
Sehv ile terk eylese bir şaḥş eger
- 71 İki secde eylesün ba'de's-selâm
Cebr ola tâ naqşına diñle kelâm
- 72 Secdeden soñra gerekdür ey⁶⁷ hümâm
Okımaḥ tekrâr taḥiyyât hem selâm
- (B: 3b) 73 Kaşd ile terk eyleyen â'im olur
İtmesün kim 'âkıbet nâdim olur
- Sünenü's-Şalât⁶⁸**
(A: 3a, B: 3b)
(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
- 74 Gel namâzuñ diñlegil sünnetlerin
Bilüp anı bul Ḥaḫuñ rahmetlerin
- 75 İftitâḥ tekbîrde⁶⁹ el kaldur şehâ
Kulaḡuñ yumşaḡına olsun sevâ

64 cehr ile Qur'ânı; A: Qur'ânı cehr ile

65 yedincisini; A: yedincisi

66 birin; B: bir yire

67 ey; A: re'y

68 B: Bâbu Süneni's-Şalât

69 tekbîrde; B: tekbîrinde

- 76 Ellerüñ bağla şağūñ şol üstine
Göbegüñ altında vaz' eyle yine
- 77 Göksinüñ üstine kosunlar nisâ
Böyle sünnet kılmış anı Muştafâ
- 78 Biri dağı sünnetüñ diñle şehâ
Oqımaq Sübhâneke kılmak &enâ
- 79 Hem te'avvüz eyle kim şeytân kaçâ
Göñlüñe ihlâş kapusın Hâk açâ
- 80 Biri dağı sünnetüñ bil ey hakîm
Dine Bismillahirrahmanirrahîm⁷⁰
- 81 Bu dağı sünnet durur⁷¹ añlayasın
Fâtiha ardınca âmîn diyesin
- 82 Hem rükû'dan kalkıcağ sen diñlegil
Semi' Allahu limen hamide digil⁷²
- 83 Añlağıl taħmîd durur biri ağı⁷³
Ol maħalde diniliser bu dağı
- 84 Hem rükû'ın secdeniñ tesbîhleri
Dinmeye üçerden eksik her biri
- 85 Biri de evvel ku'ûdda bî-nizâ'
Et-taħiyyât oqımaqdur kılmak semâ'
- (A: 4a) 86 İki âğır rek'at içre ey hümâm
Fâtihayı oqımaq biri tamâm
- (B: 4a) 87 Birisi sünnetlerüñ bil n'eylemek
Rek'at arasında tekbîr eylemek

70 A: Bismirrahmanirrahîm

71 sünnet durur; A: sünnetdür

72 Bu mısradâ vezin bozuk hece fazlası var.

73 ağı; A: dağı

- 88 Birisi dağı namâz olsa⁷⁴ tamâm
İki yanına dönüp virmek selâm
- 89 Pes bu on dört⁷⁵ sünneti añla kamu
Her namâz içinde işle ey 'amû
- 90 Sehv ile terk olıncak bu sünen
Nesne lâzım gelmez añla cân-ı men
- 91 Kaşđ ile terk olıcağ olur haţâ
İncinür bir pâre⁷⁶ Peyğamber aña
- 92 Diñle şâhım lâyığ olmaz ümmete⁷⁷
Terk idüp ihmâl kılmak sünnete
- 93 Buyurupdur ol Resûl-i mu'teber
Beni seven sünnetim ihyâ ider
- 94⁷⁸ Sünnetim terk eyleyen sevmez beni
Sevgüsinden ırma bizi⁷⁹ yâ Ğanî

Müsteĥâbü's-Şalât⁸⁰

(A: 4a, B: 4a)

(fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün)

- 95 Müsteĥablar var namâz içinde bil
Yirlü yirinde anı tekmiñ kıl
- 96 İt namâzı müsteĥablarla edâ
Tâ namâzuñ ola maĥbûl-i Ğudâ
- 97 Zıkr idelüm saña bir bir sâmi' ol
Kıl niyâz ile namâzı ĥâşi' ol

74 A: olsa; B: olsun

75 pes bu on dört; A: pes on dört

76 incinür bir pâre; B: pes incinür belki

77 ümmete; A: cennete

78 bu beyit A nüshasında alt alta iki defa yazılı

79 ırma bizi; B: bizi ırma

80 B: Bâbu Müsteĥabi's-Şalât

- 98 Kâ'im iken şakla kendü özüni
Secde yirinden ayırma gözüni
- 99 Aç rükû'da parmağın pek tut dizün
Ayağın üstünü gözetsün gözüni
- 100 Düz tutup sırtın başın boynun kamu
Eylegil tesbîhi üç kez ey 'amû
- (B: 4b) 101 Üçden artuk eyleseñ olur revâ
Leyki tek itmek gerek anı şehâ
- 102 Secdede burnun gözedüp⁸¹ yumma göz
Anda da tesbîhi tek it aña⁸² söz
- (A: 4b) 103 İki elün arasına ço başun
Sünnete eyle mu'âbık her işün
- 104 Şöñra ço alnuñ⁸³ burnundan yire⁸⁴
Başka yirin koma mekrûhdur zîre
- 105 İtme dülbendün kenârına sücûd
Koltuk aç karnûñı çek ey ehl-i cûd
- 106 Leyki hâtûnlar bunun 'aksin ide
Her işinde ol edeb yolın güde
- 107⁸⁵ Koltuğın sığa karnın dizine
Tâbi' ola ehl-i şer'ün sözine
- 108 Kıbleye döndür ayak parmakların
Key sağın kaldırma yirden her birin
- 109 Kaldur evvel baş[un] andan el 'ayân
Şöñra kaldur dizüni tiz kalk hemâ

81 gözedüp; B: gözed

82 tek it aña; B: tek aña

83 alnuñı; B: alnuñu

84 yire; B: yigre

85 Bu beyit B nüshasında yok.

- 110 B yle kıl her rek'atı⁸⁶ g zle edeb
C n-ı dilden HaĀ rız sın kıl taleb
- 111 Bu s zime daĀı t t kulaĀuĀı
Oturacak d şe Şol ayaĀuĀı
- 112 ŐaĀ ayaĀuĀı dik t t otur ka'deye
D nd r p parmaĀlaruĀı Kıbleye
- 113 Eller ni dizler n  stine ko
D şe parmaĀları⁸⁷ teŐehh d oĀu
- 114 Vir Őal v t MuŐtaf ya c n ile
 mmeti ol ŐıdĀ ile  m n ile
- 115  n nam z ola bu resm ile tam m
Vir iki yanuĀa pes andan sel m
- 116 Bu yigirmi beş kar rı⁸⁸ m steĀab
İŐlene hoŐdur nam z i inde hep
- (B: 5a) 117 İŐlenicek hoş &ev blar bulunur
Ol &ev bdan terk iden maĀr m  alur⁸⁹

Mekr h t 'Ő-Őal t⁹⁰

(A: 4b, B: 5a)

(f 'il t n f 'il t n f 'il n)

- 118 Ba'zı işler var daĀı⁹¹ ey ser-fir z
İŐlemek mekr hdur anı der-nam z
- 119 ŐaĀın itme anları olma fuz l
DiĀle pendim⁹² c n ile eyle  ab l

86 rek'atı; B: rek'at

87 parmaĀları; B: parmaĀlaruĀı

88 kar rı; A:  adarı

89  alur; B: olur

90 B: B bu Mekr h ti'Ő-Őal t

91 var daĀı; B: daĀı var

92 pendim; B: benden

- 120 Bî-‘özür itme terebbu‘ bil sözi
Ya‘ni kim yaşşı oturma çok dizi⁹³
- (A: 5a) 121 Oķınan tesbîh ü Qur‘ân âyeti
Parmaguñla şayma mekrûhdur ħatı
- 122 Döşeme ħol yire şaķla özüñi
Baķma yabana vü yumma gözüñi
- 123 Taş giderme mescedüñden oynama
Açma⁹⁴ ağzuñ ħaflet ile⁹⁵ esneme
- 124 Yalñız ħurma cemâ‘at olıcaķ
Şafa ħarış ħurıcaķ yir bulıcaķ
- 125 On ħadar mekrûhdur bunlar⁹⁶ yaķın
İşleme anı namâz içre şaķın
- Müfsidâtü’ş-Şalât⁹⁷**
(A: 5a, B: 5a)
(fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün)
- 126 Bir ħaç işler daķı vardur yazılır
İşleseñ anı namâzuñ bozılır
- 127 Ol namâz olmaħa⁹⁸ ħiç ħalmaz mecâl
Müfsidâtıdur şalātuñ ol fi‘âl
- 128 İhtiyâruñla şaķın budur ħaħâ
Öksürüp ħılma namâzuñı hebâ
- 129⁹⁹ İzħırârî öksürürseñ nesne yoķ
Anı daķı ref‘ ħıl ħaşd eyle çok

93 çok dizi; A: çek dizi

94 Açma; A: Açıla

95 ħaflet ile; B: ħaflet eyle

96 mekrûhdur bunlar; B: mekrûh durur bu bil

97 B: Bâbu İfşâdi’ş-Şalât

98 olmaħa; A: oñmaħa

99 Bu beyit A nüshasında yoķ.

- (B: 5b) 130 Ağsurana virür iseñ ger cevâb
Pes namâzuñ fâsid olur der-kitâb
- 131 Dağı Kur'ân oğur iken bir kişi
Yañılup düşvâr olsa pes işi
- 132 Haşır oluben kâlsa öñi gelmese
Leyki ol kendü imâmı olmasa
- 133 Pes öñince idüvirseñ sen anuñ
Bil namâzuñ olısar fâsid senüñ
- 134 Dağı bir kimse saña idüp hişâb
Dise tevhid sözi nedür vir cevâb
- 135 Sen cevâb için aña zıkr eyleseñ
Ya'ni tevhidî dilüñle¹⁰⁰ söyleseñ
- 136 Gitdi fâsid oldu kıldığıñ namâz
Döndür anı derdüñe ol¹⁰¹ çâre-sâz
- 137 Leyki zıkr itseñ aña ifhâm için
Sen namâzda olduğıñ i'lâm için
- 138 Olıcağ bu [v]ech ile olmaz zarar
Leyki andan dağı sen eyle¹⁰² hâzer
- 139 Biri¹⁰³ dağı diñle gel bu hâleti
Bir muşallfnüñ açılsa 'avreti
- (A: 5b) 140 Bir dem anı örtmeden kılsa namâz
Fâsid olısar namâzı dil-nüvâz¹⁰⁴
- 141 Zağmetinden yâ muşibetden¹⁰⁵ kişi
Ağlayup şavt ile zâr olsa işi

100 dilüñle; A: diñle

101 ol; B: ola

102 sen eyle; B: kılmak pek

103 biri, B: bir

104 namâzı dil-nüvâz; A: namâzı ey dil-nüvâz

105 zağmetinden yâ muşibetden; B: rahmetinden yâ muşiyebden

- 142 Fâsid olup ol namâz oldu hebâ¹⁰⁶
Yine tekrâr eylegil anı edâ
- 143 Ağlamak cennet cehennem¹⁰⁷ ańıcağ
Eylemez noğşan namâza bil sebağ
- 144 Bir dağı vir[ür]se bir kimse selâm
Sen namâz içinde alsañ ey hümâm
- (B: 6a) 145 Bil namâzuñ fâsid olmuşdur şehâ
Yâ diliyle yâ eliyle hep sevâ
- 146 Birisi çursa namâza bir kişi
Ehl-i tertîb olsa ańla bu iři
- 147 Olsa bir çalmış namâzı bî-gümân
Fikrine gelse ol sâ‘atde hemân
- 148 Fâsid olur şimdi kılduğı şehâ
İtmeyince tâ ki evvelkin çazâ
- 149 Hem¹⁰⁸ namâz içinde kişi söylemek
Fâsid eyler bil anı¹⁰⁹ içmek yimek
- 150 Hem namâz cinsinden ırağsı ‘amel
Ke&ret üzre olcağ virür halel
- 151 Çahçahayla gülme şağın ey civân
Tâ namâzuñ olmasun fâsid ‘ayân
- 152 Fâsid olur hem uğunmağdan namâz
Şağlasun kullarını ol bî-niyâz
- 153 Çaşd ile sehv ile¹¹⁰ ger bu müfsidât
İşenicek fâsid olur bil şalât

106 oldu hebâ; A: oldu

107 cennet cehennem; A: cehennem cennet

108 hem; B: her

109 bil anı; A: anı

110 Çaşd ile sehv ile; B: Çaşd-ı sehv ile

154 Yine tekrâr kılmayı lâzım olur
Hâceti olan bunı añlar bilür

Ferâyizü'l-Vuzû'-i Çehâr¹¹¹

(A: 5b, B: 6a)

(fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün)

155 Geldük¹¹² imdi âbdestüñ farzına
Cân kulağın bu yaña sen tut¹¹³ yine

156 Âbdestüñ farzı dördür ey püser
Yüz yumağdur birisi diñle haber

157 Pes ikincisi yumağdur elleri
Dirsege varınca ya'nî kolları

(A: 6a) 158 Başa mesh itmek dürür¹¹⁴ üçünci kâr
Dört bölükde bir bölükdür farz ey yâr

(B: 6b) 159 Dağı dördüncisi yumağdur ayak
Topuğunu bile yursun tut kulağ

160 Her ki bu dördten biri eksik kıılır
Kaşd ile yâ sehv ile diñle n' olur

161 Tâhir olmaz ol kişi âbdesti yok¹¹⁵
Kurı yir de çoma şağın az u çok¹¹⁶

162 Her ki kılsa öyle¹¹⁷ âbdestle namâz
Yine döndürsün ki yok aña cevâz

Sünenü'l-Vuzû'¹¹⁸

(A: 6a, B: 6b)

(fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün)

111 B: Bâbu Farzî'l-Vuzû'

112 Geldik; B: Egeldük

113 sen tut; B: tut sen

114 itmek dürür; B: itmekdür

115 Tâhir olmaz ol kişi âbdesti yok; B: Zâhir olmaz ol kişi âbdest yok

116 az u çok; B: azıcuk

117 öyle; B: eyle

118 B: Bâbu Sünneti'l-Vuzû'

- 163 Sünneti[ni] âbdestüñ diñlegil
On durur her birisi[ni] añlağıl¹¹⁹
- 164 Âbdestüñ evvelinde¹²⁰ ey velî
Bilki Bismillah dimekdür evveli
- 165 Dağı evvel¹²¹ el yumağ¹²² sünnet dürür
Zîra¹²³ gayrın yumağa âlet durur
- 166 Biri dağı sünnetüñ misvâk ola
Ağzuña dişüñe sürte¹²⁴ pâk ola
- 167 Olmasa misvâk parmağüñ yiter
Sünneti terk eylemekden kııl hâzer
- 168 Biri dağı mazmaza¹²⁵ diñle sebak
Ağzuña şu alup anı yaykamağ
- 169 Biri istinşâkdur al burnuña şu
Bir dem anı çek nefesle yukaru
- 170 Kulağa mesh eylemek biri dağı
Başa alduğüñ şu ile ey ağı
- 171 Biri tağıldür şakalı yağışı bağ¹²⁶
Ya‘ni kim parmaklar ile taramağ
- 172 Biri dağı parmağüñ tağlîl kııl
Hem üçer yumağ gerek her ‘uzv[ı] bil¹²⁷
- (B: 7a) 173 Eyle istincâ şu birle ey ‘amû
Taş yiter yâhûd kesek olmaya şu¹²⁸

119 añlağıl; B: añlagil

120 Âbdestüñ evvelinde; B: Evvelinde âbdestüñ

121 evvel; B: evveli

122 el yumağ; A: yumağ

123 Her iki nüshada da “zîrâ” edatındaki “elif” harfinin, vezin gereği “güzel h” ile yazılarak kelimenin “zîra/zîre” şeklinde muhaffef yapılmak istendiği görülmektedir.

124 sürte; A: sür ne

125 mazmaza; B: mazmaza

126 Biri tağıldür şakalı yağışı bağ; B: Bir tağıldür şakalı yağışı yumağ

127 gerek her ‘uzv[ı] bil; B: gerek ‘uzv[ı] belîl

128 Taş yiter yâhûd kesek olmaya şu; B: Taş biter yâhûd kesek olmasa şu

- 174 Olmağ istincâ vuzû'nuñ sünneti
Bil necâset az olcağdur kıatı
- 175 Olsa ger dirhem kadar yâ dağı çok
Farzdur istincâyı¹²⁹ itmek şübhe¹³⁰ yok
- (A: 6b) **Müstehâbü'l-Vuzû'**¹³¹
(A: 6b, B: 7a)
(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
- 176 Âbdestüñ müstecibi şeş dürür¹³²
Eylemek anı ri'âyet hoş durur
- 177 Evvelinde niyyet itmek kalb ile
Ya'ni niçün aldı âbdesti bile
- 178 Yurken a'zâyı¹³³ müvâlât eylesün
Sür'at itsün arada eglenmesün
- 179 Yuyıcağ her 'uzvunı¹³⁴ diñle yolın
Evvelâ sağın yusun andan şolun
- 180 Eylesün tertîb ile her işini
Kıplasan mesh ile cümle başını
- 181 Hem dağı delk eylesün diñle kelâm
Ya'ni ovup¹³⁵ yusun a'zâyı tamâm
- Adâbü'l-Vuzû'**¹³⁶
(A: 6b, B: 7a)
(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
- 182 Diñle âdâbın vuzû'nuñ ey edeb
Eyle yerinde ri'âyet hıfz idüp

129 istincâyı; B: istincâ

130 şübhe; A: şübh[e]

131 B: Bâbu Müstehâbi'l-Vuzû'

132 şeş dürür; B: biş dürür

133 a'zâyı; B: a'zâ

134 'uzvunı; B: 'uzvı

135 ovup; A: urup

136 B: Bâbu Adâbi'l-Vuzû'

- 183 Âbdesti alur iken söyleme
Ya'ni kim dünyâ kelâmı eyleme¹³⁷
- 184 Ağzuñı burnuñı sağ elüñle yu
Şol elüñle sümür ammâ ey 'amû
- 185 İtseñ istincâyı tiz ört 'avretüñ
Tâ görünmesün açılup sù'etüñ
- (B: 7b) 186 Dağı istincâ iderken diñlegil
Yâ ħelâda otururken añlağıl
- 187 Arduñ öñüñ aya güne gelmesün¹³⁸
Dağı Kıble cânibine olmasun
- 188 Görmeyicek nesne yoğ ayı günü
Perde yoğdur Kıbleye diñle beni¹³⁹
- Mekrûhâtü'l-Vuzû'**¹⁴⁰
(A: 6b, B: 7b)
(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
- 189 Âbdestüñ diñle mekrûhâtını
Ki ħazer kıl işleme şağın anı
- 190 Pek urup yüzüñe şu 'unf eyleme
Dağı istincâ iderken söyleme
- 191 Şol elüñle almağıl burnuña şu
Dağı sümürme şağıñla ey 'amû
- (A: 7a) 192 Mażmaza hem şol elüñle itmegil
[Tükrük] ü sümük şu içre [atmağıl]¹⁴¹
- 193 Ud yirüñe bağma zinhâr ud olur¹⁴²
İşleme bu işleri merdüd olur

137 eyleme; B: eylemeye

138 aya güne gelmesün; B: aya gelmesün

139 B: Perde yođ durur Kıbleye diñle bunı

140 B: Bâbu Mekrûhâtü'l-Vuzû'

141 A: gügük ü sümük şu içre itmegil; B: Tükrügüñ sümügüñ şu içre itmege

142 olur; A: alur

Menhiyyâtü'l-Vuzû¹⁴³

(A: 7a, B: 7b)

(fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün)

- 194 Diñle menhîler dağı var ey hümâm
Âbdest içre anı itmek ħarâm
- 195 Evveli bu şuyı isrâf itmegil
Çok döküp şeytân yolına gitmegil
- 196 Üçden artıq yuma a'zâñı şağın
Şağ elüñle itme istincâ yağın
- 197 Ayađuña meshi 'üryân itme tâ
Olmayasın şî'a kavminden şehâ
- 198 Âbdest alurken açma 'avretüñ
Ud yirüñ ört itme zâhir sû'etüñ
- (B: 8a) 199 Şu içinde bevl ü gâ'it itme hîn¹⁴⁴
İşleme bu işleri gâyet şağın

Nevâkızü'l-Vuzû¹⁴⁵

(A: 7a, B: 8a)

(fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün)

- 200 İşit imdi âbdesti bozanı
Yarlıgasun Ħađ okıyup yazanı
- 201 Öñden artdan ħâric olan şol ħalel¹⁴⁶
Âbdesti şıyuben virür ħalel
- 202 Hem dağı çıkan bu cismüñden kamu
Ħan eger irin veyâĥûd¹⁴⁷ şarı şu

143 B: Bâbu Menhîler el-Vuzû'

144 hîn; A: hemîn

145 B: Bâbu yanĥuzi'l-Vuzû'

146 şol ħalel; B: ol ħalil

147 veyâĥûd, A: yâĥûd

- 203 Çıkduğu yirden tecâvüz idicek
Zâhiren cismüñe¹⁴⁸ aķup gidicek
- 204 Şındı âbdestüñ gümân itme añã
Diñle daķı ne beyân idem saña
- 205 Daķı aķız tolu ķusmak şır vuzû'
Daķı uyumaķ tayanu söykenü¹⁴⁹
- 206 Yatup uyumaķ daķı âbdesti şır¹⁵⁰
Añla bunı ğaflet itme ey başır
- 207¹⁵¹ Hem namâz içinde gülmeklik ķatı
Uğunuben 'aķlı gitmek hâleti
- 208 Nâķışuñ biri daķı oldu cünûn
Biri mürted olmadur ey zû-fünûn
- (A: 7b) **Ferâyizü'l-Ġusl**¹⁵²
(A: 7b, B: 8a)
(fâ'ılâtün fâ'ılâtün fâ'ilün)
- 209 Diñle ğusluñ daķı farzın ey fetâ
Bilmesi lâzım durur bunuñ¹⁵³ saña
- 210 Farzı üçdür birisi aķız yumaķ
Hem ikinci farzı burnın yayķamaķ
- 211 Bedenin yumaķ üçünci cümleten
Olsa bu üç arı olur cümle ten
- Sünenü'l-Ġusl**¹⁵⁴
(A: 7b, B: 8a)
(fâ'ılâtün fâ'ılâtün fâ'ilün)

148 Zâhiren cismüñe; A: Zâhirüñe

149 söykenü; A: söykelenu

150 daķı âbdesti şır; B: daķı gülmek ķatı

151 Bu beyit B nüshasında yok.

152 B: Bâbu Farzî'l-Ġusl

153 bunuñ; A: bunı

154 B: Bâbu Süneni'l-ğusl

- 212¹⁵⁵ Gel işit ğuslũñ dağı sũnnetlerin
Ehl-i 'ilm ol bil Hâķuñ raĥmetlerin
- (B: 8b) 213 Birisi budur ki evvel el yuna¹⁵⁶
Hem ikinci ud yiri pâķ yayķana¹⁵⁷
- 214 Gõvdede¹⁵⁸ var ise nâ-pâķ bir yeri
Anı yuyup arı ķılmaķdur biri
- 215 Bu durur biri dağı âbdest ala¹⁵⁹
Şu¹⁶⁰ namâzda alduğı gibi ola
- 216 Bedenine başına hem şu ķoya
Ayağını ğayrı mevzi'de yuya
- Mũcibâtũ'l-Ğusl¹⁶¹**
(A: 7b, B: 8b)
(fâ' ilâtũn fâ' ilâtũn fâ' ilũn)
- 217 Ğusũl icâb eyleyen eşyâ nedũr
Diñle anuñ dağı ĥâli¹⁶² nicedũr
- 218 Şehvet ile nâzil olsa ger menf
Dişiden erkekden işitgil beni¹⁶³
- 219 Ğusl ķılmaķ vâcib olur bil aña
Uyanıķla uyķuda cũmle sevâ'

155 Bu beyit B nüshasında yok.

156 yuna; B: yumak

157 yayķana; A: yayķaya

158 gõvdede; B: gõgdede

159 biri dağı âbdest ala; biri âbdest ala

160 şu; B: şol

161 B: Bâbu Ğusl İcâb Eder Şeyleri

162 ĥâli; B: aĥvâli

163 beni; B: bunı

- 220 Dağı bir hâtûn kişi diñle¹⁶⁴ beyân
Ane¹⁶⁵ hâli görse¹⁶⁶ bir kaç gün ‘ayân
- 221 Soñra kaç’ olsa o¹⁶⁷ hâlet olmasa
Ya’ni kan kesilse artık gelmesa
- 222 Aña da ğusl eylemek vâcib olur
Hâceti olan bunu şorar bilür
- 223 İtmeden ğusli namâzı¹⁶⁸ kılamaz
Yanına varmağa er yol bulamaz
- 224 Dağı diñle bu sözi ey hayr-ı nâs
Zen¹⁶⁹ veled toğırıcak çeker nifâs
- (A: 8a) 225 Bir iki gün kan akar andan az çok¹⁷⁰
Âhîri kırık gün öñüne haddi yok
- 226 Kesilicek ol dağı bil neylesün
Vâcib olmuşdur aña ğusl eylesün¹⁷¹
- (B: 9a) 227¹⁷² Ğusül itmeden namâzı¹⁷³ kılmason
Hem eri de aña yakın olmasun¹⁷⁴
- 228 Diñlesün bu sözleri erkek dişi¹⁷⁵
Gözlesün hükümüni¹⁷⁶ şer’uñ her kişi

164 diñle; A: [di]ñle

165 Ana kelimesinin “ana” ve “ane/âne” şekilleri Meninski’ nin 1680 de yazdığı Thesaurus adlı eserinde mevcuttur. [bkz: Meninski (1680), C. 1, s. 433 ve 472] Thesaurus’da kelimenin iki farklı yazılış şeklinin verilmiş olmasından hareketle bu kelimenin 17. yüzyılda iki farklı telaffuzunun olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 1680 yılında yazılmış olan bir eserde yer alan bu telaffuz farklılığının yazıya geçmeden çok daha öncesindeki zaman dilimlerinde başlamış olma ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

166 görse; A: görüşe

167 o; A: ol

168 ğusli namâzı; B: ğusül namâzın

169 zen; B: zenne

170 A: Bir iki kan akar andan az u çok

171 B: Vâcib olmuşdur ğusl eylesün

172 Bu beytin B nüshasında iki defa yazılmış olduğu görülmektedir. Nüshadaki diğer yazılı olduğu yer 2b varâğının en alt kısmıdır. B nüshasının adı geçen varâğında “Bâbu Erkâni’-ş-Şalât” başlıklı bölümde -bu başlıkla ilgisi olmadığı halde- son beyit olarak yer almaktadır.

173 itmeden namâzı; B: itmedin namâzın

174 olmasun; B: varmasun

175 erkek dişi; A: erkek kişi

176 hükümüni; B: hikmetini

229 Mü'min olmaz şer'e boyun virmeyen
Dînsüz olur dîn yolına girmeyen

Hâtimetü'l-Kitâb

(A: 8a, B: 9a)

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

230 İki 'âlemde sa'âdet isteyen
Bunda 'izzet anda cennet isteyen

231 Şer' içinde olsun ol &âbit kâdem
Tut bu pendî cân ile ey bü'l-kerem¹⁷⁷

232 Olmasun şer'e muhâlif bir işüñ
Eyle ıslâh şer' ile içüñ taşuñ

233 İçüñi tevhid ile pür nûr kıl
Hem 'ibâdetle taşuñ ma'mûr kıl

234 Koma şavm ile şalâti¹⁷⁸ râğib ol
Hağ rızâsına gönülden tâlib ol

235 Farz olıcağ vir zekâti hacca var
Var mıdur dünyâda bundan özge kâr¹⁷⁹

236 K'o ayağüñ râh-ı dîn¹⁸⁰ içinde berk
Uyma şeytâna namâzuñ itme terk

237 Bî-namâzuñ hâli yatlu olısar
Niçe biñ¹⁸¹ yıl od içinde kalısar

238 Cânını miñnetle¹⁸² virür bî-namâz
Gayye¹⁸³ tamusına girer bî-namâz

177 ey bü'l-kerem; B: bü'l-kerem

178 şalâti; B: şalâta

179 özge kâr; B: öz kâr

180 râh-ı dîn; B: me[y]dân-ı dîn

181 kelime yazma nüshada "biñ" şeklinde yanlış yazılmıştır

182 kelime yazma nüshada "miñnet" şeklinde ħ ile yanlış yazılmıştır

183 Gayye; A: Gayy

- 239 Bî-namâzuñ¹⁸⁴ leşkeri şeytân durur
Bî-namâzlar akbeñ-i insân durur
- 240 İki ‘âlemde qaradur yüzleri
Göremez Dîdârı kördür gözleri
- (B: 9b) 241 Yolda kalur anlara yoldaş olan
Çıka başdan baş koyup¹⁸⁵ kardeş olan
- 242 Oldı mel‘ûn sofrasına oturan
Oldı mağbûn hem evine götüren
- (A: 8b) 243 Anlara eylük¹⁸⁶ idenler hûr ola
Hağka düşmen kim olara¹⁸⁷ yâr ola
- 244 Cümle hayvânuñ kemi hînzîr iken¹⁸⁸
Anlara hînzîr dañı itmiş la‘an
- 245¹⁸⁹ Ne kadar kim bunda devletde ola
Hağk içinde dürlü ‘izzetde ola
- 246¹⁹⁰ Âhîrinde hûrdur merdûddur
Bâb-ı rahmet anlara mesdûddur
- 247¹⁹¹ Sen namâzuñ kıl terk itme şağın
Bunda anda anlara olma yağın
- 248¹⁹² Her ki bunda ola anlara ırak¹⁹³
Âhîretde aña cennetdür turağ

184 Bî-namâzuñ; B: Bî-namâzlar

185 baş koyup; A: baş koşup

186 eylük; B: eylemek

187 Hağka düşmen kim olara; B: Hağk-ı düşmân kim olama

188 Eksik olan B nüshası bu beyitle son bulmaktadır. Beyitlerin alt kısmında bitiş ifade eden birkaç mısra yazılmaya çalışıldığı ama onların da tamamlanmadığı fark edilmektedir. Bu mısra denemelerinin hemen altında ise “Tarih sene 1168” şeklinde bir tarih ibaresi mevcuttur.

189 Bu beyit B nüshasında yok.

190 Bu beyit B nüshasında yok.

191 Bu beyit B nüshasında yok.

192 Bu beyit B nüshasında yok.

193 Yazma nüshada bu mısra “Her ki bunda ola anlara lân ırak” şeklinde yazılı fakat vezin ve anlam gereği “lân” kelimesi mısraya dahil edilmedi

- 249¹⁹⁴ Hâk huzûrına şalât ile varan
Eksik olmayup tamâma irgüren
- 250¹⁹⁵ Ğayrı suçların anuñ görmeyeler
Degme birinden aña şormayalar
- 251¹⁹⁶ Bir kişi beş vaqt namâzı kılıcağ
Terk kılmayup müdâvîm olıcağ
- 252¹⁹⁷ Günde beş kez pâk yunmuş gibi olur
Ya'ni pâk olur günâhdan arınur
- 253¹⁹⁸ Hem bu beş vaqt arasında suçları
Yarlığanur cümleden olur berî
- 254¹⁹⁹ Kıl namâzı kim sa'âdet tâcıdır
Şöyle bil kim Mü'minüñ²⁰⁰ mi'râcıdır
- 255²⁰¹ Hem unutma²⁰² bu fakîri yâd kıl
Eyle hayr ile du'â âbâd kıl
- 256²⁰³ 'Özr [ü] taqşîr ile bunı söyledim
Bir du'â için saña nazm eyledüm
- 257²⁰⁴ Her kim ider benim için bir du'â
Bî-nihâyet rahmet itsün Hâk aña
- 258²⁰⁵ Bu du'âyı ey Hudâ-yı Zü'l-'atâ
Hürmetine Muşafânuñ kıl revâ
- 259²⁰⁶ Dağı kıl aña şalât [u] hem selâm
Bu kitâb olsun şalât ile tamâm

194 Bu beyit B nüshasında yok.

195 Bu beyit B nüshasında yok.

196 Bu beyit B nüshasında yok.

197 Bu beyit B nüshasında yok.

198 Bu beyit B nüshasında yok.

199 Bu beyit B nüshasında yok.

200 Yazma nüshada bu kelime "Mü'minlerüñ" olarak yazılı fakat vezin gereği bu şekilde okundu.

201 Bu beyit B nüshasında yok.

202 Yazma nüshada bu kelime "utanma" olarak yazılı fakat anlam gereği yukarıdaki şekilde okundu.

203 Bu beyit B nüshasında yok.

204 Bu beyit B nüshasında yok.

205 Bu beyit B nüshasında yok.

206 Bu beyit B nüshasında yok.